

Könyvudvar Szolnokon

Szolnok megyében évek óta az idén sikerült első ízben olyan könyvünnepséget megrendezni, amely valóban képes volt megteremteni az olvasómozgalomban érdekelt minden kulturális terület együttműködését, összefogását. Tizenhét szerv, intézmény, kiadó és nagyüzem munkálkodott a könyvhét sikeréért.

A rendezvénysorozat a megyei könyvtár zárt udvarán zajlott le, ötletesen és jó ízléssel kihasználva az épületada lehetőségeket — a tér egyben szabadtéri színpad, könyvudvar, könyv- és lemezárúsítás, továbbá különféle előadások színhelye volt, s az íróvendégek: *Garai Gábor*, *Jókai Anna*, *Lengyel Balázs*, *Nemes Nagy Agnes*, *Sánta Ferenc* és *Nemeskürty István* a megnyitás napján itt dedikálták műveiket. Ugyanezen a napon a megyei könyvtár olvasótermében *Sánta Ferenc Szabó Gyula* színművésszel együtt rendhagyó irodalomórát tartott.

A Járműjavító művelődési házában szakmunkástanulókkal rendezett író-olvasó találkozón *Garai Gábor* vett részt *Ujlaki Károly* színművésszel együtt, a

cukorgyári munkásokkal ugyancsak *Garai Gábor*, a Tiszamenti Vegyiművek dolgozóival *Jókai Anna* találkozott. *Nemeskürty István* a Kilián Repülő Műszaki Főiskola hallgatóit látogatta meg. Az ünnepi irodalmi esten ugyancsak a meghívott vendégek léptek fel.

Az ünnepi könyvhét megnyitóját követő napok is rendkívül gazdag programot nyújtottak a város könyvszerető közönségének: *Jókai Anna* irodalmi órát tartott a Közgazdasági Szakközépiskolában, a könyvudvaron pedig a szolnoki diákpódium adott műsort. Megnyílt a „25 éve államosítottuk az iskolákat” c. kiállítás, s erre az alkalomra a megyei könyvtár, a Szolnoki Levéltár és az MSZMP Szolnok megyei bizottságának archívuma közös dokumentumkiadványt szerkesztett az iskolák államosításának történetéről. A könyvudvarban lemezbemutató és lemezbál volt; a megyei könyvtár gyermekrészele Micimackó napot rendezett a Jászberényi Járási Könyvtár bábcsoportjának közreműködésével. A szolnoki Szigligeti Színház művészei irodalmi estet tartottak a könyvhét könyveiből. Volt még mesedélelőtt gyerekeknek, Autó-Motor-Turisztika címmel szakmai összejövetel, és előadást is *Ronyecz Mária* közreműködésével. Az egyik legnagyobb érdeklődéssel kísért rendezvény a *Hadi-technika fiataloknak* volt. A könyvudvar ünnepségsorozatá *Sinkovits Imre*, *Gombos Katalin* színművész és *Almássy László* zongoraművész önálló estjével zárult.

A könyvudvar iránt nemcsak Szolnok város közönsége, hanem a megye lakossága is élénken érdeklődött. Naponta került sor ifjúsági klubok, szocialista brigádok, általános és középiskolai osztályok látogatására.

A 14 „könyvudvari” rendezvénynek 2080 látogatója volt, az itt árusított könyvekből és hanglemezekből mintegy 50 000 Ft értékben vásároltak. Nagy sikere volt a könyvudvar egész ideje alatt megtekinthető kiállításoknak: az egyik nyomdatörténeti anyagot mutatott be, a másik *Varga Nándor Lajos* ex libriseiből, a harmadik 28 év könyvheti plakátjaiból volt összeállítva.

A Szolnok megyei ünnepi könyvhét idei magas szintű lebonyolítása nyomán

Árusítás a könyvudvarban

és a jövő évben megrendezendő ünnepek sikeréreményében szeretnénk, ha az ünnepi könyvhét vidéki országos megítélésének rendezési jogát 1975-ben Szol-

nok kapná, hiszen ez az év a város megalapításának 900. évfordulója jegyében telik majd el.

Lengyel Gézáné

Az 500. évforduló megünneplése Borsod megyében

A miskolci II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, az SZMT Központi Könyvtárával, a Nyomdaipari Egyesület Borsod megyei csoportjával és más szervekkel közösen ünnepséget rendezett a magyar nyomdászat félévezredes évfordulója alkalmából. A megemlékezések sorában Szántó Tibor Munkácsy-díjas könyvművész, a Helikon Könyvkiadó művészeti vezetője tartott előadást Mai magyar könyvművészet címmel. Ebből az alkalomból a könyvtár előcsarnokában bemutatták a Helikon kiadó új kiadványait. *Sárospatakon*, a Református Nagykönyvtárban *Tólkács Béla* tudományos kutató emlékezett meg Comenius sárospataki nyomdájáról. A miskolci sajtóházban pedig *Komáromy József* ny. múzeumigazgató beszélt a miskolci nyomdász történetéről.

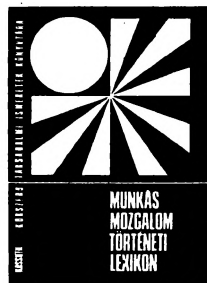
Előadások hangzottak el a miniatűr könyvek történetéről és a könyvkötészet gépesítéséről is. A résztvevők csoportos látogatások keretében ismerkedtek meg a miskolci nyomda, valamint a Diósgyőri Papírgyár munkájával. Az ünnepségsoro-

zat szép meghívóját, katalógusát *Mold László*, a Borsod megyei Nyomda műszaki vezetője tervezte és szerkesztette.

A Nyomdaipari Egyesülés és a Miskolci Városi Könyvtár közös vállalkozása volt a József Attila könyvtárban rendezett *Könyvművészek* c. kiállítás, mely nemcsak az 500 éves magyar könyvnyomtatás emlékére készült, hanem szerves része a magyar illusztrátorok és nyomdászok legjobbjaikat bemutató sorozatnak is.

Ezen a tárlaton *11 művész* (betűtervező, nyomdász, könyvtervező és illusztrátor) *jelentkezett együtt*: Erdélyi János, Haiman György, Kass János, Lengyel Lajos, Miklósi Imre, Reich Károly, Szántó Tibor, Urai Erika, Würtz Ádám, Nagy Zoltán és Zigány Edit munkáit Kass János, kétszeres Munkácsy-díjas grafikusművész rendezésében láthatta a közönség. A kiállítás katalógusát, meghívóját és plakátját *Erdélyi János* könyvművész, a Zrínyi Nyomda vezérigazgató-helyettese tervezte, a katalógus fényképeit *Len-*

A könyv az egyik nemzedék végrendelete a másik számára, a halott ösök tanácsa az utódoknak, akik most kezdik az életet; parancs, melyet a leváltott őr ad a helyébe lépő őrnek. Az emberiség egész élete egymást követő rétegekben rakódott le a könyvben; népek, emberek, államok pusztultak el, de a könyv életben maradt. Együtt nőtt fel az emberiséggel: benne jegcesedett ki minden agyvelőt megrázó tudás és benne minden szívet megrendítő szenvedély. Az emberiség viharos életének hatalmas gyónása íródott meg a könyvben: az a hatalmas önéletrajz, melyet történelemnek nevezünk. De a könyvben nemcsak a múlt van: olyan dokumentumokat tár elénk, melyek segítségével birtokba vehetjük mindazt az igazságot és erőt, melyet másképp sokszor csak véres szenvedések árán találhatunk meg. A könyv a jövő programja. Ezért becsüljük meg a könyvet.

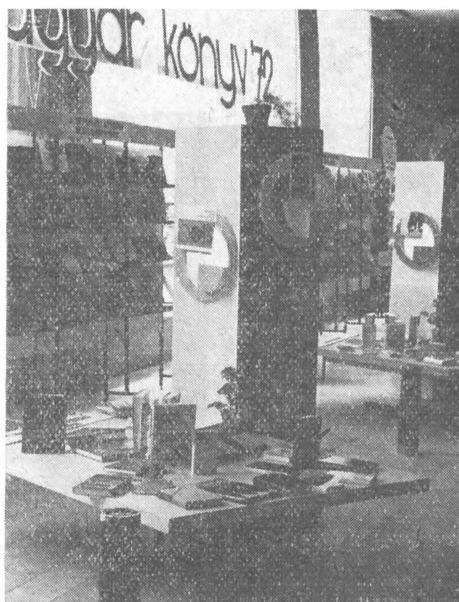

A Miskolci Városi Könyvtár könyvművészeti kiállítására készült katalógus két oldala

gyel Lajos Kossuth-díjas könyvművész, a Nyomdaipari Egyesülés elnöke készítette. A nyomdai munkát a Zrínyi Nyomda végezte.

A szép kiállítások és kiadványok igazi értelmét és örömét az olvasók felfedező figyelve adta.

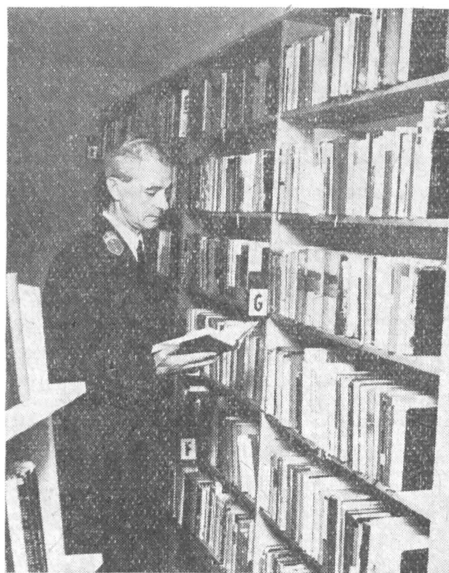
Győri Erzsébet

Az idei könyvhéten a tartalmi értékek mellett a könyvművészet is erős hangsúlyt kapott. Több vidéki városban került sor a szép kiadványok kiállítására. Képeink ezekből adnak ízelítőt: a bal oldali a Miskolci Városi Könyvtár József Attila fiókkönyvtárában, a jobb oldali pedig a szekszárdi Babits Mihály művelődési központban rendezett kiállítás egy-egy részletét mutatja be

Új könyvtár a debreceni Volán Vállalatnál

A debreceni Közlekedési szakszervezeti központi könyvtár, mely a 6. sz. Volán Vállalatnál működik, 1967-ben létesült. Az első évben beiratkozott 124 olvasója az akkor 4988 kötetes könyvvállományból 2196-ot kölcsönzött. 1972-ben már 8242 könyvük volt, és a 712 olvasó 4 híján 16 ezer könyvet vitt ki. Ekkor a könyvtárnak már 32 szocialista brigáddal volt szerződéses kapcsolata, és 14 kiállítás, valamint 28 rendezvény jelezte eredményes szervező munkáját. Ez év júniusában a Volán Vállalat támogatásával az eddigi mindössze 9 (!) négyzetméter alapterületű helyiségéből színvonalas könyvtári tevékenység folytatására alkalmas helyiségbe költözött a könyvtár. A 100 ezer forint értékű korszerű berendezést a közlekedési szakszervezet és a Volán Tröszt szakszervezeti tanácsa ajándékozta. Az új könyvtár megnyitó ünnepségén jelen volt *Jurij Korolkov* szovjet író, és eljött *Fábián Zoltán*, az Írószövetség titkára is, aki az ünnepség utáni órákban találkozott olvasóival. (J. D.)

Varga Nándor Lajos fámetszetei és a könyvnyomtatás

A hazai könyvnyomtatás 500. évfordulójának tiszteletére a fenti címmel nyílt kisgrafikai kiállítás a Jászberényi könyvtárban. A bemutatott lapok is meggyőzően bizonyítják, hogy hazai könyvnyomtatás, könyvművészet kezdeiről, s aki legintenzívebben építette be e hagyományokat egyedülálló életművébe.

Varga Nándor Lajost sokoldalú művészi tevékenységének javarésze a nyomtatott vonal, a grafikai művészetek világához kapcsolja. Ennek a kapcsolatnak látható dokumentumai a különbözőféle grafikai eljárásokkal készült művei: közöttük csaknem ezer rézkarc, félezernél több fámetszet, továbbá grafikai szakkönyvek, melyek a szakmai ismereteknek valóságos kincsestárjai. E könyvek sorozata, amelyet munkatársai és barátai segítségével, kicsiny alkotó munkaközösségben készített, a dúcok metszésétől, a szövegek megírásától kezdve a kinyomtatásig és a kötésig, nemcsak a művészi grafika eljárásaival, történetével ismertetik meg az olvasót, hanem mint könyvművészeti alkotások is egyedülállóak. A kiállításon bemutatott fámetszetek eddig csak e nagy bibliofil értékű, alig hozzáférhető művekben (A fámetszet, Az alkotó szépség a képzőművészetben, Régi fámetszetes magyar vagy magyar vonatkozású könyvek, Adattár a magyar metszőművészethez, Vonalművészet stb.) volt látható.

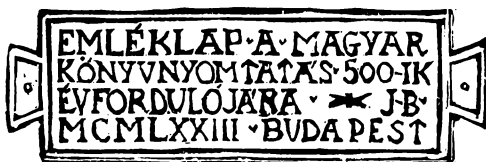
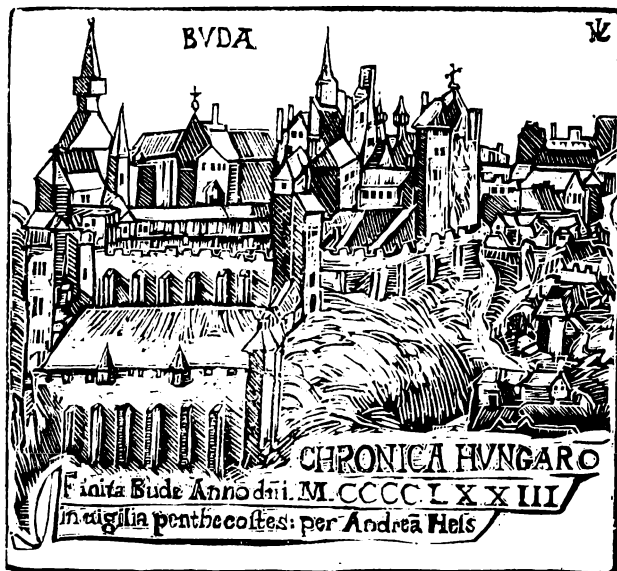
E nemes konzervatívizmussal metszett alkotások sokoldalú lehetőséget teremtenek a magyar könyvtörténet küzdelmekkel és kimagasló eredményekkel teli kezdeti szakaszának tanulmányozásához. A kiállított képeken láthatjuk az egyetemes és a magyar

könyvtörténet kimagasló nyomdászainak hiteles vagy képzeletbeli arcását, olyan városok egykori és mai képeit, ahol első könyveinket nyomtatták, papírosukat gyártották. Különösen figyelemreméltóak azok a lapdúc-fámetszetek, amelyek Varga Nándor Lajos fámetsző kése és vésője segítségével régi, ismeretlen illusztrátorok fogásait és művészetét újra felfedezve első nyomtatott könyveink iniciáléit, szövegeképeit metszette újra. Így jelennek meg előttünk a Pesti Gábor, Bonfini, Heltai Gáspár, Zsámboki János műveinek első kiadásában található könyvdíszek, vízjegyek — szinte feltárva és megmutatva a XV. és XVI. század könyv- és illusztráció mű-

vészetének születési folyamatát.

Szót kell ejtenünk a könyvtár által megjelentetett, a rangos kiállításához méltó, többszín-nyomatú katalógusról is, amely a bemutatott művek felsorolásán kívül tartalmazza Varga Nándor Lajos önállóan megjelent könyveinek és tanulmányainak bibliográfiáját is. Az eredeti fámetszeteket tartalmazó katalógus első száz számozott példánya már Varga Nándor öt, eredeti dűcről nyomott fámetszetét is melléléli. Az érdekes tárlatot az Olvasó népert mozgalom első országos tanácskozásának résztvevői is megtekinthették Nyíregyházán.

Arató Antal

A magyar könyvnyomtatás félévezredes jubileumára készült emléklap, Varga Nándor Lajos munkája

Az irodalomtudománytól a művészetfilozófiáig

Nemcsak a könyvkiadás eredményei nyomán kell arra gondolnunk, hogy egész irodalmi, sőt humán kultúránk átalakulóban van: maga a szellemi élet egésze, az általános igény és érdeklődés igazolja ezt az átalakulást. De talán a megjelenő művek mutatják a legszembetűnőbb módon, hogy a korábbi évek „empirikusabb” irodalomismerete „teoretikus” irányba fordult; hogy új szerepet, megnövekedett hangsúlyt nyert az elméleti érdeklődés és igény. Egy évtizeddel korábban a kritika és az irodalomtörténeti tanulmány, a monográfia és a portré volt az a műfaj, amely a kutatók és a közönség érdeklődésének homlokterében állt; ma az irodalomelmélet, az esztétika, a poétika. Sőt az irodalompszichológia, az irodalomszociológia, azok a „határterületek”, amelyek az irodalomtudomány és a lélektan, szociológia, filozófia között foglalnak helyet.

Ennek az elméleti érdeklődésnek gyakorlati haszna van. A teoretikus munkák nem maradnak meg a tudósi szobák, az elméleti műhelyek falai között, hanem az irodalom, a művészet, a társadalom *valóságának* hitelesebb és alaposabb megismerését segítik elő. Ebben az összefüggésben talán nem árt felidézni azokat a szavakat, amelyeket Lenin írt az *általános* és a *konkrét* viszonyának és kölcsönösségének törvényeiről. „Az *általánosnak* a jelentősége ellentmondó: holt, nem tiszta, nem teljes stb. stb., de csakis az *általános* a *konkrét* megismerése felé vivő lépcsőfok, mert a konkrétat sohasem ismerjük meg teljesen. Az általános fogalmak, törvények stb. *végtelen* összege adja a *konkrétat* teljesen.” Ez a megállapítás arra figyelmeztet, hogy a „konkrét” valóság megismerését az „általános” fogalmak és törvények felismerése, majd megfogalmazása készíti elő. Az irodalomtudományban mindez arra utal, hogy az irodalmi művek igazabb és teljesebb megismerése elképzelhetetlen bizonyos elméleti összefüggések, esztétikai, poétikai stb. fogalmak felkutatása, illetve kialakítása nélkül. Az elmélet szerepének ez a fontossága szabja meg az alább ismertetendő irodalomtudományi, esztétikai és filozófiai munkák értékét is.

Az általános elméleti igény keretében élénkült fel az irodalomelméleti kézikönyvek iránt támasztott érdeklődés. Az

elmúlt évek során a svájci polgári teoretikus: *Max Wehrli*, a lengyel marxista tudós: *Henryk Markiewicz* irodalomelméleti kézikönyvei jelentek meg magyarul, valamint (Nyíró Lajos szerkesztésében) egy tanulmánygyűjtemény a huszadik század különféle irodalomtudományi irányzatairól. Most ezekhez a könyvekhez csatlakozik *René Wellek* és *Austin Warren* népszerű és „klasszikus” műve: *Az irodalom elmélete*. Wellek az amerikai irodalomtudomány vezető képviselője, a Yale Egyetem összehasonlító irodalomtörténeti tanszékének vezetője. Legnagyobb műve az az öt kötetre tervezett (ez ideig négy kötete jelent meg) hatalmas kézikönyv, amely 1750-től 1950-ig tárgyalja az irodalomkritika történetét. Warren ugyancsak amerikai egyetemi tanár, az angolszász „új kritizmus” műelemző iskolájának mesterei közé tartozik. Irodalomelméleti kézikönyvük a spanyol, olasz, japán, német, szerb-horvát, svéd, román, francia, lengyel stb. kiadás után jelent meg magyarul.

A két tudós szerző az irodalom elméleti kérdéseinek összefoglalására törekedett: a poétika, a kritika, az elmélet, az irodalomtörténet stb. problematikáját, kutatási feladatait és módszereit írja le. Részletesen foglalkoznak az irodalom fogalmával és funkciójával, az irodalomtudománynak, mint önálló tudományos stúdiumnak a természetével, feladataival és módszereivel. Így az irodalomelmélettel, a kritikával és az irodalomtörténetirással. Képet adnak az irodalmi mű megközelítésének különféle lehetőségeiről: a biografikus, pszichológiai, szociológiai és eszmetörténeti módszerről. Bevezetést nyújtanak az irodalmi mű tanulmányozásához azokba a vizsgálatokba, amelyek a stílus, a műfajok, a költői vagy elbeszélő műfaj belső összefüggéseit kutatják fel. Nem akarnak mindenre végleges választ adni, mint megoldani. Mint maguk írják: „Célunk nem a mindenre kiterjedő teljesség volt... Arra sem törekedtünk, hogy választ adjunk minden felvetett kérdésre. A magunk és mások szempontjából azt tartottuk legdöntőbbnek, hogy tudományterületünket nemzetközi távlatokban tekintsük át, a helyes kérdéseket vessük fel, a módszer *organonját* nyújtjuk.”

Wellek és Warren a polgári irodalom-

tudomány: az amerikai „új kriticismus” álláspontjáról közelíti meg az irodalom-elmélet kérdéseit. Könyvüket azonban haszonnal forgathatja a marxista kutató vagy érdeklődő is: számtalan érdekes gondolatot talál, például az irodalmi alkotás műfaji szabályairól, stilisztikájáról, a kutatás különféle módszereinek jellegzetességeiről. Ezt hangsúlyozza Szili József is, aki (kitűnően) tolmácsolta és utószóval látta el a kötetet. Szili a Welles—Warren-féle kézikönyv eredményeinek, gondolatainak marxista kritikáját és integrálását sürgeti, egyszersmind a korszerű marxista elméleti szintézisek megalkotásának fontosságáról beszél. Olyan szintézisekről, amelyek a szűkebben értelmezett irodalomtudomány: az irodalomelmélet és poétika területén hasznosítják a klasszikus eredményeket (pl. Lukács György eredményeit) és az újabb gondolatokat.

Ennek a szintézisnek az igénye ölt formát Tamás Attila rendkívül gazdag és érdekes munkájában: *A költői műalkotás fő sajátosságai* című könyvben. Tamás Attila (a debreceni egyetem magyar irodalomtörténeti tanszékének fiatal professzora) a költői mű létrejöttének és hatásának motívumait („titkait”) elemzi. A költészet, amint ezt köznapi tapasztalatok igazolják, az alkotó és a befogadó oldaláról egyaránt *különös lelkiállapotot* kíván és idéz elő. Ez a különös állapot, mint a tanulmány szerzője rámutat, „kiragad a mindennapok világából s valamilyen más — de mások által hasonlóképpen átélhető — szférába ragad magával”. Hogy mi jellemzi ezt a

„szférát”, s hogy miként jön létre ez az állapot: ezzel foglalkozik Tamás Attila költészetelmélete. Ez az elmélet felhasználja mindazt, amit a művészet jellegéről, valóságtükröző szerepéről a marxista esztétika (elsősorban Lukács György) eddig megállapított és rendszerbe foglalt. De felhasználja azokat a nézeteket is, amelyeket a költészet alkotó jellegéről alakított ki Christopher Caudwell, az angol marxista esztétikus. Tamás Attila bizonyos fajta szintézis kialakítására törekedett, s ezért behatóan vizsgálta a költői mű létrejöttének és hatásának mind szociológiai, mind lélektani feltételeit. A költészetet összetett emberi produktumnak tekinti, amelynek egyformán szerepe van a valóság: a világ, a társadalom és az emberi lélek megismerésében és az ember önmegvalósításában, önkifejezésében, önmegváltoztatásában. Ezzel az igénnyel vizsgálja a költészet, mint emberi tevékenység, létrejöttének körülményeit és funkcióit a primitív társadalmak keretei között, majd ennek a tevékenységnek a fejlődését a kultúrák kereteiben. Vizsgálatait, mintegy gyakorlati példa gyanánt, négy műelemzés (József Attila: *Téli éjszaka* és *Óda* című verseinek, Picasso *Guernica*, illetve Grünewald *Az isenheimeri oltárkép* című festményének elemzése) zárja le.

Nem ad a fenti értelemben „költészetelméletet”, ám mégis a költői mű létrejöttének és létformájának általánosabb kérdéseivel foglalkozik Paul Éluard tanulmányainak, esszéinek válogatása: *A körülmények és a költészet* (szerkesztette: Fodor István) című kötet. Éluard a modern francia líra egyik legnagyobb hatású, nálunk is népszerű klasszikus alakja, aki a szürrealisták lázadó törekvéseitől érkezett el a kommunista mozgalomig, a szürrealista költésztől egy korszerű költői klasszicizmusig, amely felhasználta (Lukács György kifejezésével „megszüntette örízte meg”) a modern izmusok technikai vívmányait. A költészettről, általában a művészettről beszélve tehát egy olyan líra, egy olyan költői irányzat nézőpontjából tekinti át a modern vers problémáit, amely éppen a korszerű realizmus kialakítását, a hagyomány és újítás szintézisét vállalta és tette lehetővé. A francia költő Baudelaire-ről, Victor Hugóról, Picassóról, Max Ernstről és a francia szürrealista mozgalom költőiről, festőiről ír, s közben saját törekvéseiről is vallomást tesz, mintegy „leleplezi” saját költői módszereinek és fejlődésének titkait. A modern költészet elméleti megközelítésében nem lehet haszontalan az olyan tanúságtétel, és vallomás, amely gyakorló költőtől, ennek a modern lírának egyik legelső mesztérétől származik.

Kopasz Márta ex libris

A Wellek—Warren-féle kézikönyv és Tamás Attila tanulmánya egyaránt ki-tüntető módon foglalkozott a műalkotások létrejöttének pszichológiai körülményeivel. A műalkotás, mint rámutat-tak, részben lelki folyamat eredménye, ezért a művek teljesebb ismerete meg-kívánja az őket létrehozó művész lelki-világának, beállítottságának, szemlélet-módjának stb. vizsgálatát. E. H. Gom-brich *Művészet és illúzió* című könyve ezt a pszichológiai vizsgálatot most egy másik művészeti ág: a festészet körében végzi el. A mű szerzője a londoni egye-tem művészettörténeti kutatóintézetének igazgatója, a reneszánsz művészet tudós szakértője. Könyvében a művészi szemlélet lélektanával és ennek a szemlélet-nek történetével foglalkozik. A kísérleti lélektan eredményeinek és saját hatal-mas művészettörténeti tájékozottságának felhasználásával körvonalazza a képi ábrázolás lélektanát. A művész eredeti szemléletét és művészi szándékát kívánja „rekonstruálni”, azaz fel akarja kutatni a különféle korszakok és festőgyéniségek „látásának”, szemléletének állapotát, belső törvényszerűségét. És meg akarja tisztítani az alkotásokat mindattól, amit az emberi tudás és érzelem gazdagodása, változása rakott rá ezekre a művekre az idők során. Fejtegetései tehát a lélektani módszert a történelmi módszerrel kötik össze, és igen hasznosan kutatják fel az elemzett műalkotások eredeti jelentését, művészettörténeti szerepét. Gombrich ér-dekes könyve a „látás” kultúráját fejleszti, ahhoz járul hozzá, hogy értő szem-mel nézhessük a nagy festői alkotásokat.

Nem közvetlenül a művészi alkotás el-méletéhez szólnak hozzá, ám a művésze-ti érdeklődés számára is sokatmondók Szabó András György és Fukász György tanulmánykötetei. Az elsőnek inkább filo-zófiai, a másodiknak szociológiai, köz-gazdasági és tudománytörténeti mondani-valója van. Szabó András György tanul-mányai — *A gyakorlati materializmus felé* című kötetben — a marxi filozófia néhány kérdéses gondolják át és gondol-ják tovább. Először is szembefordulva a dogmatikus torzításokkal a marxizmus eredeti mondanójának helyreállításában vállalnak szerepet. Így abban a „filozó-fiai reneszánszban” vesznek részt, amely a hatvanas években nemzetközi méretek-ben: szovjet, kelet-európai és nyugati marxista filozófusok munkájával tisztí-totta meg a marxi és lenini elméletet a

Meskó — Póka ex libris

reá alakodott szektás félreértésektől és fél-remagyarázásoktól. Ez a munka volt a továbblépés feltétele. A kötet szerzője is ilyen módon jutott új eredményekhez, például a történelmi determinizmus vagy a fejlődés fogalmainak vizsgálatában, a reneszánsz természetfilozófiának, a he-geli örökségnek vagy Antonio Gramsci (a neves olasz kommunista ideológus és pártvezető) gondolatvilágának elemzése során. Szabó András György tanulmány-kötete mindenképpen az elméleti gondol-kodás, az ideológiai munka fejlődését se-gíti elő.

Fukász György *Munka, technika, kul-túra* címmel összegyűjtött tanulmányai a címben megjelölt három fogalom, azaz három társadalmi szféra természetét és mai problematikáját vizsgálják, ugyan-csak a marxi filozófia és szociológia esz-közeivel. Részletes képet adnak a munka marxista elméletéről, a munka különféle változatainak (szellemi, fizikai munka) jellegéről és kérdéseiről. Majd, áttérve a technikai civilizáció problémáira, azt kut-atják, hogy ez a civilizáció, a tudomá-nyos-technikai forradalom miként fogja megváltoztatni az emberi életet, ennek az életnek a feltételeit, a társadalom szabályait, a kultúrát és a művészetet. Olyan kérdések ezek, amelyekkel ma ke-leten és nyugaton egyaránt igen sokat foglalkozik a tudomány és a publicisztikai irodalom, sőt az egész közvélemény. Minthogy ezek a folyamatok döntik el és fogják meg inkább eldönteni a jövőben azt, hogy milyen lesz a társadalom be-rendezkedése, a művészet és a minden-napi élet jellege, Fukász György is ezek-re az izgalmas kérdésekre keresi a vála-szokat, miközben azt vizsgálja, hogy a technikai civilizáció, a technika és a kultúra viszonya milyen módon alakul a kapitalista, illetve a szocialista társa-dalom viszonyai között.

Varsányi Klára

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Wellek, René — Warren, Austin: Az irodalom elmélete. 1972. Gondolat
 Tamás Attila: A költői műalkotás fő sajátosságai. 1972. Akadémiai
 Eluard, Paul: A körülmények és a költészet. (Szerk. Fodor István) 1972. Gondolat
 Gombrich, E. H.: Művészet és illúzió. 1972. Gondolat
 Szabó András György: A gyakorlati materializmus felé. 1972. Magvető
 Fukász György: Munka, technika, kultúra. 1972. Magvető

Állatregények

I. Gyermeknek és minden korosztálynak

A gyermek — éppúgy, mint a régi korok emberei — antropomorf (emberközpontú) látásmóddal rendelkezik, emberi tulajdonságokat lát az állatokban, ezért is barátokzik velük, s ezért kedveli a róluk szóló műveket. E hajlandóságunk keresztül könnyű őt az olvasásra szoktatni. Összefoglalóknak egy kivételével csupa olyan jó művet ajánlunk a könyvtárosok figyelmébe, mely a felnőtt olvasók — és nemcsak a kezdők, de a gyermekkori könyvélményeket szívesen felújítók — számára is érdekes lehet. A második részben a felnőtt állat- és állatirodalom-barátok igényeire gondolva ajánlunk majd műveket. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy nincs éles korhatár; az értelmes, művelődő gyermek korán nyúl a felnőttek könyveihez, s a felnőtt is olykor gyermekkönyvhöz, ajánlatos tehát, hogy e művek jórésze mindkét könyvtár polcain föllelhető legyen.

Sok néprajzkutató azt állítja, hogy a népköltészet első alkotásai, az első népmesék emberi tulajdonságokkal felruházott állatokról szóltak, s az emberi irigységet, gonoszságot, kegyetlenséget, hazugságot ostorozták, vagy pedig a szorgalmat, igazságot, jószívúséget dicsérték. Ez a nevelő szándék jellemzi az ezopusi mesék többségét is. A X. századtól kezdve Goethe *Reinecke Fuchs*áig a kedvelt népi olvasmányok közé tartoztak a róka-regények, amelyekben a kialakuló polgárság társadalomkritikája jelentkezett: a főszereplő, a róka a főurak ravaszságát, kiméletlenségét személyesítette meg. A közfelfogás az állatokban mindmáig emberi tulajdonságokat vél látni, hiszen a rókának még ma is állandó jelzője a ravasz, a nyúltnak a gyáva, a verébnek a szemtelen, az oroszlánnak a bátor.

Korunk közkedvelt szépirodalmi műfaja, a regény is gyakran választ állat-főszereplőket, néha emberi tulajdonságokat mutatva bennük, máskor értelmi és érzelmi világukat kutatva, olykor pedig példabeszédszerűen, emberi tulajdonságok, társadalmi és politikai viszonyok ostorozására, kigúnyolására felhasználva.

Mesén innen, mesén túl

Há állatregényekről beszélünk, majdnem mindenkinek Rudyard Kipling halhatatlan műve jut elsőnek eszébe, *A dzsungel könyve*. Szabadunk elején jelent meg, azóta minden nyelven számtalan kiadásban vált közkinccsé. (A magyar kiadások közt említsük meg az Olcsó Könyvtár 100 000 példányát.)

A dzsungel könyvének meséje érdekes, lebilincselő: egy kisfiú, Maugli, „az emberkölyök” az őserdő farkasai közé kerül, ők nevelik egészen felnőtté válásáig. Tömérdek kalandot él át, amelyek segítik jellemének kialakításában; sok barátot szerez az állatok közt, de ellenségeket is. A szereplők: Akela, a magányos vezérfarkas, Balu, a bölcs medve, Bagira, a fekete párdú, Ká, az óriáskígyó, Tabaki, a sakál, Sir Kán, a tigris — Szerb Antal szerint — a világirodalom legjobban sikerült állatai: plasztikus, formált jellemek, emberi tulajdonságok megtestesítői, és mégis, szinte természetrajzi pontossággal megrajzolt állatok. Ez a kettősség adja meg azt a csodás varázst, amit a tartalom elmondása távolról sem tud érzékeltetni. Kipling Indiában született, gyermekkorában éjjelenként hallhatta a tigrisek, farkasok üvöltését. Érti és érzékeltetni tudja a dzsungel varázsát. Noha lenézi a bennszülötteket, mégis hatalmába kerítette az az indiai természetszemlélet, amely — a lélek-vándorlás tanából kiindulva — minden európainál közelebbi viszonyt teremt ember és állat között. Kipling meseregénye óta a tudomány is foglalkozott hasonló esetekkel, előfordult, hogy ember-csecsemőt állatok neveltek föl (minálunk a Hanság mocsarába került Hany Istók esete volt ilyen), az alapkoncepció tehát nem nélkülözi a realitást, csak a felnövekvő ember nem lesz olyan, mint Maugli...

Kipling állatszeretete nem érzélgős szeretet. A közösségi összetartásra, a természet törvényeinek tiszteletben tartására tanít, azonban ez a nevelő célzat olvasás közben fel sem tűnik. Érthető, hogy Maugli története ifjaknak, felnőtteknek egyaránt kedves könyve.

Más jellegű Hugh Lofting Doktor Dollittle-ről szóló két könyve. Kisebb, tíz év körüli gyerekek részére írta, de a groteszkül kedves és naivan mulatságos kalandok az ilyenek iránt fogékony idősebbeket is elszórakoztatják. A bennük szereplő állatok, a fölényesen okos Polinézia papagáj, a szemfüles Dab-Dab gúnár, a félnék Göb-Göb malac a népmesékhez hasonlóan emberi tulajdonságok hordozói. Lofting meseregényei Kipling könyvéhez csak két dologban hasonlítanak: külsőleg abban, hogy emberi főszereplőjük van, a csak az állatoknak és a tudománynak élő, a pénzzel mítsem törődő aranyszívű doktor, belsőleg pedig abban, hogy az emberek-állatok ősi egységét hirdetik, arra nevelnek, hogy emberségesen bánjunk az állatokkal.

Felix Saltennek, a budapesti származású osztrák írónak a *Bambija* egy őzbak története születésétől öregkoráig. Méltatásánál leghelyesebb Galsworthy szavait ismételni. „Alig ismerek állatregényt — hangoztatta az angol író —, mely a megfigyelések finomságában s a történet belső igazságában hozzá fogható volna. Felix Salten költő. A természet lényegét igen mélyen éli át, és szereti az állatot.” Galsworthy nem lelkesedik azért, hogy emberi szavakat adjanak az állatok szájába, a *Bambit* mégis azért tartja remekműnek, mert bár az erdő vadjai emberi nyelven szólnak meg, élettani sajátágaikkal sohasem kerülnek ellentétbe, hanem ösztön-életüket, igazi természetüket, igazi érzéseiket tudják kifejezni. Ez a könyv tiszta és sokszínű, a természetnek, az elmúlásnak törvényeit visszatükröző, helyenkint megható, de a szentimentalizmustól igen távol álló alkotás.

A főszereplő őzekon kívül egy-egy villantásra az erdő többi állatával is találkozunk, a nyúlal, a bagollyal, a pillangóval, sőt azzal is, akitől az egész erdő retteg, az emberrel.

Salten megírta a *Bambi* folytatását *Bambi gyermekei* címmel. Ebben is olvashatunk egy-egy finoman megírt jelenetet, egészében véve azonban nélkülözi az első könyv költőiségét. Többször ismétli önmagát. Az állatok jellemzése sokszor erőszakolt, az őzek például úgy civakodnak és úgy beszélnek egymással, mint a kicsinyes nyárspolgárok, Bambi pedig az erdő hősvévé változik, aki az embernél is okosabb.

Tersánszky Józsi Jenő több elbeszélést írt állatokról felnőttek számára. Van azonban gyermek-állatregénye is, a *Misi mókus kalandjai*. Egy életrevaló, bátor kis mókus nem tud megbékülni azzal a törvénnyel, hogy nyáron dolgozni kell, akkor kell összegyűjteni a téli eleséget. Megszökik hazulról, hogy megkeresse az örökké termő fát, melynek tövében nem kell dolgozni. Célját sok kaland után eléri, de látja, hogy a nagy lustálkodásban a mókusok elsatnyultak, lomhaságukban nem tudnak menekülni ellenségeik elől. Ezért hazamegy és elmondja fiatal társainak, hogy ne vágyódjanak a télen élet után. A munka és az iskola megbecsülését hirdető didaktikai célszót az élénk meseszöveg elfeledtetéi, és lebilincselő gyermekkönyvvé teszi a *Misi mókus kalandjait*.

Közelebb a valósághoz

Az állatregények egyik csoportja egy-egy fajnak és környezetének szépirodalmi formában történő, de tudományosan is hű leírását tűzte ki célul.

A Szürke Bagoly nevű indián vadász (Vesa Kvonesin) egész életében Kanada hatalmas erdeit járta. Prémvadászattól élt, legnagyobb örömét a vadon életének és állatainak megfigyelése okozta. Gerendaháza egy nagy tó partján állt, s itt közvetlen közelből szemlélhette egy ügyes, értelmes, kiveszőfélben levő állatfajnak, a hódok életét. Ismétetését egy érdekes, mozgalmas történetbe szövi. Két kicsi hód elszakad szüleiktől. Hogy el ne pusztuljanak, az indián vadász hazaviszi őket, otthon gyermekei gondozzák a gyámoltalan állatokat. Így a hódok életén kívül közelről láthatjuk — minden vadromantikától, skalpolásoktól, May Károly-féle kalandoktól mentesen — az indiánok mindennapi gondjait, szokásait, gondolkozásmódját, fegyelmzett magatartását, a természettel való együttélését.

Szürke Bagoly a *Két kicsi hódot* „a világ minden táján élő gyermekeknek” írta, de benne — mint valamennyi igazán értékes ifjúsági műben — a felnőttek is tiszta élvezetet találhatnak.

Hans Falladának *Fridolin, a pimasz borz* című regénye szórakoztatóan és természetrajzi alapossággal mondja el ennek a kevéssé ismert állatnak a szokásait, természetét. Fridolin — a régi állatregények módjára — egyénített, erre utal a cím értelmező jelzője, a pimasz is, azonban „pimasz”-nak bélyegzett szokásai egész fajtát jellemzik.

A regény mellékszereplői a Dietzen család finom ironiával rajzolt tagjai, akik megpróbálnak védekezni a borz kártevéséi ellen. Személyükben az író saját családját mutatja be (családi neve Dietzen). A kedves humorú regényből kivesszük a paraszti életnek és a mecklenburgi táj szeretetének a varázsa.

Erich Wustmann *Marburól*, a medbeocsról írt könyvét. A bocs anyját lelőtték, a kis állat egyedül maradt minden támasz nélkül. Egy lapp vadász egy időre magához vette, majd később, felcseperedése után visszaeresztette a tundrára. Ezzel tulajdonképpen pusztulását készítette elő, mert a kis medve megbarátkozva Heikóval, a vadással és Tullival, a kutyájával, nem félt sem a puskás emberektől, sem az idegen kutyáktól. Így könnyen esett egy vadász zsákmányává.

A művészi szerkezetű kis könyv Marbu történetével kapcsolatban elvezet Észak-Finnországba, érdekesen rajzolva meg ennek tájait, állatvilágát és néprajzát.

Dékány András könyvének, az *Afrikából jöttek...*-nek tartalmát röviden elmondja a hosszú alcím: „Igaz mese három öreg és két fiatal kanalasgémről, a Fehér-Nílus csodálatos erdejéről, bátor majmokról, a bölcs elefántról, Szudánról és

Egyiptomról, a madarak vándorlásáról, egy jószívű kislányról, két derék kisiúróról, Madarász bácsiról és a Velencei-tóról, ahol Kanalaska született.”

Az író nagyon jól ismeri a gyermekek világát. Érdekes mesét írt számukra és mesélés közben sok tényrt mond el a kanalaszemek életéről, vándorlásáról és közben számos más földrajzi és természetrajzi érdekességről. Az állatok beszédét az emberek megértik, azaz helyesebben megérzik azok, akik szeretik a természetet. Az *Afrikából jöttek*... mint jellem- és érzelemnevelő könyv is ajánlható.

Gergely Márta *O-guja* viszont arra példa, hogyan *nem* szabad szerepeltetni az állatokat. Ebben a madarak azon tanakodnak, hogy megváltoztatják fajuk szokásait, a kakukok például maguk akarják felnevelni fiókáikat, idegen fajú kismadarakat istápolnak, sőt az őszi vándorúton vezetik is őket. Az *O-gu* elolvasása után a gyerekek teljesen hamis képet kapnak a természeti törvényekről, az állatok szokásairól.

Fekete István állatai

A magyar állatregények közt megkülönböztetett hely illeti meg Fekete István műveit. Fekete képzett mezőgazda volt, akinél a szaktudás friss mesemondó készséggel és költői stílussal párosul. Írásai sajátos vonását természet-felfogása és páratlan megfigyelőképesége adja meg. Fel tudja tárni az élővilág legrejtettebb titkait. Titok alatt azonban nem valami szokatlan dolgot, különös rejtélyt, misztikumot kell érteni, hanem az állatoknak az átlagember előtt rejtve maradó életmódját, szokásait, ösztöneit, amelyeket az író ritka jellemző erővel és életbölcsessel mutat be. Megérti, tiszteli, feltárja és megérteti a természet törvényeit, még azokat is, amelyek látszólag kegyetlenek, mert pusztulásra ítélik a gyenge állatokat. Bemutatja, hogy az élővilág zavartalan léte, a biológiai egyensúly csak így biztosítható.

Regényeinek főszereplője egy-egy állat, az emberek azonban mindegyikben beavatkoznak a címszereplő sorsába, segítenek rajta vagy szolgálatukba állítják, a kártékonyakat pedig üldözik. Embereit általában idillikusan ábrázolja, annál életműbbek állatai, „akiket” környezetükbe állítva mutat be. (Ezeket az állat-főszereplőket annyira közelinek, magunkhoz hasonlónak érezzük, hogy róluk beszélve inkább az *aki* névmás ötlük az eszünkbe.) Jól tudja állatait beszéltetni. Ez azonban nem az ezüpsi mesék beszédje, ahol az oroszlán, a farkas, a szamár és a bárány emberi módon társalognak egymással. Feketénél az állati „szavak és mondatok” csak azt érzékeltetik, hogy miként reagálnak a kutyák, a baglyok, a vidrák valamely eseményre, megfigyelésre.

A *Kele* idős gólya, akit ősszel, költözés idején egy ügyetlen, tapasztalatlan puskás — vadásznak nem nevezhető az ilyen! — söréttel meglőtt. Nem tud társai-val tartani, leszáll egy tanyán. Ott két ember, egy öreg kertész és munkatársa meggyógyítja, és félire betelepíti istállójukba. Kele megismerkedik az emberrel és a különféle állatokkal, lóval, szamárral, kacsákkal, baglyokkal. A következő ősszel azután megerősödve csatlakozni tud társaihoz.

A *Lutra* egy vidráról szól, fájának erős, ügyes, hatalmas példányáról, aki egy halászközség határában telepedett le. Ottlétét vízórhártyás lábnyomai és a lerágott halmaradványok árulják el. A községi vadász hosszú ideig hiába próbál csapdát állítani az érzékeny szaglású, kitűnő szimatú állatnak.

A *Vuk* egy róka története. (Fekete állatregényeinek a címe egy-egy állat neve.) Szüleit, testvéreit elpusztította legveszedelmesebb ellenségük, az ember. Az egyedül maradt életrevaló kölyköt egy idősebb róka veszi pártfogásába, és Vukból hamarosan híres róka válik, nemzetségének büszkesége. Ezt a kis regényt szerzője első sorban a 10 évnél idősebbek számára írta. Hogy könyvét fiatal olvasói számára érdekesebbé tegye, a rókák jellemzésébe több emberi tulajdonságot vitt be, első sorban az erős családi érzést. De emellett kitűnően tudja ábrázolni azokat az érzéseket, ösztönöket, szokásokat is, amelyek ezeknek a vörösbarna ragadozóknak az életét irányítják.

A *Hu* hazánkban ritkaságnak számító uhu-bagoly. Kiskorában kiszedték fészkéből, eladták egy mérnöknek, aki vadászatánál egy fa csúcsához kötve csaléteknek használja. A bagoly állandó tartózkodási helye a baromfiudvar, s mi *Hu* szemével láthatjuk a kutyát, tyúkokat stb. A második világháború alatt fogságából kiszabadul és visszarepül abba az odúba, ahol kikelt a tojásból.

A *Hu* a baglyok általunk kevésbé ismert életéről és szokásairól nyújt tájékoztatást. Külön érdekessége, hogy a rab madár álmaiban szabad, izgalmas vadászatok hőse. Ezek az álmok évszázadokkal korábbi, a tatárjárás idején átélte eseményeket elevenítik fel.

Fekete legnépszerűbb, legeseménydúsabb állatregénye a *Bogánacs*. Kedves, fordulatos története egy pumi életét írja le születésétől kezdve. *Bogánacs* különböző helyekre kerül, először juhokat őriz, azután cirkuszkutya lesz belőle, következő gaz-

dája egy nyugalomba vonult asztalosmester, végül pedig visszakerül első gazdájához a tanyára.

A főszereplő a sok mindent látó és tapasztaló kis kutya. Két érzelem tölti be ösztönvilágát: az egyik az evés problémája, a másik a gazdájához, illetve gazdáihoz való hűség; szereti mindegyik gazdáját, de mindegyiket más-más fokon és másként.

Kitűnően sikerült a könnyező világ rajza is, különösen kiemelendő a cirkusz valóság-hű, kicsit ironikus ábrázolása. Kitűnik ebből, hogy mennyi verejték, mennyi fáradtság rejlik a csillogó jelmezek és a látványos mutatványok mögött.

A *Bogáncs* átvezet az állatregényeknek egy másik, nagy csoportjához, amelyek képei egy-egy kutyának és gazdáinak kapcsolatát tárgyalják. Ezekről s a fel-
nőtteknek szóló művekről következő számunkban írunk.

Vértesy Miklós

AZ ISMERTETETT KÖNYVEK

- Dékány András: Afrikából jöttek... Móra, 1958. 233 l.
Fallada, Hans: Fridolin, a pimasz borz. Móra, 1962. 182 l.
Fekete István: Bogáncs. Móra, 1970. 330 l.
Fekete István: Hu. Móra, 1971. 330 l.
Fekete István: Kele. Magvető, 1964. 304 l.
Fekete István: Lutra. Móra, 1965. 337 l.
Fekete István: Vuk. Móra, 1967. 88 l.
Gergely Márta: O-gu. Magvető, 1962. 218 l.
Kipling, Rudyard: A dzsungel könyve. Móra, 1963. 360 l.
Lofting, Hugh: Dr. Dolittle és az állatok. Móra, 1958. 119 l.
Lofting, Hugh: Doktor Dolittle utazásai. Móra, 1959. 267 l.
Salten, Felix: Bambi. Móra, 1965. 191 l.
Salten, Felix: Bambi gyermekei. Móra, 1968. 281 l.
Szürke Bagoly [Vesa Kvonesin]: Két kicsi hód. Kossuth, 1957. 167 l.
Tersánszky Józsi Jenő: Misi mókus kalandjai. Ifjúsági, 1953. 80 l.
Wustmann, Erich: Marbu, a medvebocs. Móra, 1959. 185 l.

Turisták könyvei

Száz éve, 1873-ban alakult meg a Magyarországi Kárpát Egyesület és ezzel kezdetét vette a szervezett magyar természetjárás. A mozgalom gyorsan teret hódított, s a századforduló idején már nemcsak néhány hegyvidéki városka polgárai számára jelentett időtöltést, üzletet, s az unatkozó arisztokratáknak új hobbit, hanem a polgárok, sőt a munkások kedvelt tevékenységévé is vált.

Századunkban már a könyvkiadásban is megmutatkozik egy-egy új szokás kialakulása. Ez a természetjárással kapcsolatban szintén megnyilvánul, annál is inkább, mert fejlődésének alapfeltétele az útmutatók, kalauz jellegű kiadványok bősége.

Az első magyar turistakönyvek a Tát-ra turistaútjait, majd az erdélyi Kárpátok világát mutatták be. De mielőtt ezekből csak egy sorozatnyi is kialakulhatott volna, az I. világháború következményeképpen Magyarország területe harmadára csökkent, s éppen az addigra kiépített turistautak és létesítmények — s az irodalomban feldolgozott területek — zöme került át a szomszédos országokhoz. Thirring Gusztávnak a Budai-hegységet és Sopron-Kőszeg környékét ismertető kalauzai voltak szinte az egyedüli művek, amelyek a turisták számára az új határok között is használhatóknak bizonyultak.

A szervezett természetjárás az irredenta szölamok, a depresszió, a társadalmi feszültség és a gazdasági válság közepette sem zuhant mélypontra. Sőt egyre felfelé ívelt.

Dr. Vigyázó János és dr. Thirring Gusztáv írták és szerkesztették 1921-től az adatokban mindmáig leggazdagabb s legpontosabb útikalauz-sorozatot *Részletes helyi kalauzok*, illetve *Részletes magyar útikalauzok* címmel. Valamennyi nagy hegységünkről jelent meg kötet a sorozatban, kitűnő térképekkel. Ezek a könyvek ma antikváriumokban is igen nagy ritkaságoknak számítanak, közművelődési könyvtárainkban méginkább. Példányaik a több évtizedes használat következtében erősen megrongálódtak.

Könyvek és könyvtárak

A felszabadulás után több mint egy évtizedre volt szükség ahhoz, hogy a nagyobb arányú turistakalauz-kiadás újra kezdődjék. Az 1950-es évek utolsó harmadában jelentek meg az új sorozat első darabjai, meglehetősen gyenge szöveggel és képanyaggal, magassági adatokat, szintvonalakat — egyáltalán valamiféle domborzati jelölést — nélkülöző primitív térképmellékletekkel, gyenge papírkötésben.

A 60-as évek második felében megkí-

sérelték egységesíteni a szerkezetet, s megjelent a műanyag fedél is, amely azonban nem vált be. A közbeeső időben az első sorozat újabb kiadásai forogtak közkézben, időtállóbb, kemény papírkötéssel, nagyobb példányszámban. A 60-as évek legvégén a formátum nagyobbodott, és a színes, kemény papírfedél lett általános. De ezzel együtt az árak is emelkedtek: az 50-es években 20 Ft körül, a 60-as években már 30 Ft körül jártak az útikönyvek árai. Ma már erősen megközelítik az 50 Ft-ot, s egy-két éven belül bizonyára túl is lépik. Út a hasznos tömegcikktől a luxuscikkgig... Sajnos, nemcsak a könyvárak jelzik, hogy a természetjárás, mint olcsó tömegsport válságba került.

Mindennek viszonylag hosszadalmas taglalása azért látszott szükségesnek, hogy a turistakönyvek sajátos jellegét, sok tekintetben a többitől eltérő könyvtári kezelését jobban megértethessük.

A könyvtárak helyzetét alapvetően meghatározza, hogy turisztikai szakkönyvtárunk nincs. A meglévő ilyen jellegű gyűjtemények (a turistaszövetség, sportegyesületeké, pl. az igen értékes könyvállománnyal rendelkező Budapesti Vörös Meteoré) zárt jellegűek, s csak szakemberek, illetve klubtagok használhatják őket.

A nagykönyvtárakban a turisztika megtúrt pária. Az olvasó az itteni

könyvtengerben a kellő segédletek hiányában magára marad. A turisztikát a honismeret, a helytörténet, az idegenforgalom, a földrajzi és útleírások kategóriájába szórják szét, noha ezektől jól elkülöníthető, külön zárt csoportot alkot.

A megyei, járási és községi könyvtárakban sem kielégítő a helyzet. A hegyvidéki megyék is elsősorban csak a közeli vidék útikalauzait igyekeznek beszerezni (s azokat sem elegendő példányban). A sík vidéket még rosszabb a helyzet. Pedig például Csongrádban és Fejér megye sík részein több a szervezett természetjáró mint a hegyes vidékeken.

A szabadpolcokon többnyire hiába keresünk külön turisztika részt. Nem kielégítő a könyvtárosok turisztikai alapképzettsége. Így az olvasók kellő színvonalú turisztikai tájékoztatása és a megkivánható propaganda nincs biztosítva.

Turisztikai bibliográfiánk nincs, csak idegenforgalmi, de az is elavult. Újabb van egy nagy honismereti bibliográfiánk, de a nem szakember nehezen igazodik el benne. A természetjárás ifjúságunk erősödő érdeklődésére is számot tarthatna. Eppen ezért sajnálatos, hogy *Kepes Agnes és Szász Eta* egyébként jó összeállítású, az „Új beszélő könyvtár” turisztikai könyv-adatai túlzottan hiányosak, s részben elavultak.

Környezetünk rohamosan változik, a lakott területek határai is mind jobban kifelé tolnak, utak, szállodák épülnek, kempingek létesülnek, az információk avulása lényegesen gyorsabb, mint a harmincas években, mikor egy-egy turistakalauz akár két évtizedig is újra kiadható, illetve használható volt. Ma már 4–5 év alatt *lényegesen* különbségeket tapasztalhatunk környezetünkben. A tájak képe olykor viharosan átalakul. Jó levegőjű területek válnak szennyezetté, tiszta vizű folyók és patakok veszélyessé.

Kötetek, kalauzok, lapok, prospektusok

A tizenhat fő hegyvidékünk (a Sopron-Kőszeg-i, a Mecsek, Bakony, Balatonfelvidék, Vértes, Gerecse, a Pilis-Visegrád-i, a Budai, a Börzsöny, Cserhát, Karancs-Medves, Mátra, Bükk, az Aggteleki, a Cserhát, a Zempléni) útikalauzai közül tízévesnél nem régebbi kiadású 11 kötet, ötévesnél fiatalabb 2 (a Cserhát és a Bükk), illetve ötéves a Velencei tó — Velencei-hegység című kötet. 1973-ra csak egyetlen kötetet ígér útikalauzaink megjelentetője, a Sport Kiadó, a Mátrát (3. javított, bővített kiadásban). A Cserhátról még egyáltalán nem jelent meg kötet, a Mecsekről és a Vértesről csak 1959-ben, a Mátráról 1962-ben. A nem területi tagolású köte-

tek közül a legújabb a Vártúrák kalauza, melynek első kötete 1969-ben jelent meg, a másodikat csak 1973-ra várhatjuk!

Az újabb kötetek felépítése a következő: 1. a terület történeti áttekintése, 2. néprajz, 3. természeti kép (földrajz, növény- és állatvilág), 4. túratervek, 5. a nagyobb településekről külön ismertető, 6. kislexikon, 7. név- és tárgymutató. A főbb nevezetességeket a túraleírások nem tartalmazzák, azok a kislexikonban vannak.

Szinte mindegyik könyvecskére általánosan jellemző az útvonal sokszor túlzottan aprólékos leírása úgy, hogy mégis éppen a lényeges irányító pontokról hallgat. A területet túlságosan sok apró túrára szabdalják, ezért többnapos kirándulások tervének összeállítása nem könnyű. A gyakorlati tudnivalók (szállítás, étkezés, közlekedés) felsorolása a legtöbb esetben meglehetősen hiányos. Újabbban a felhasznált irodalom részletes jegyzékét sem közlik.

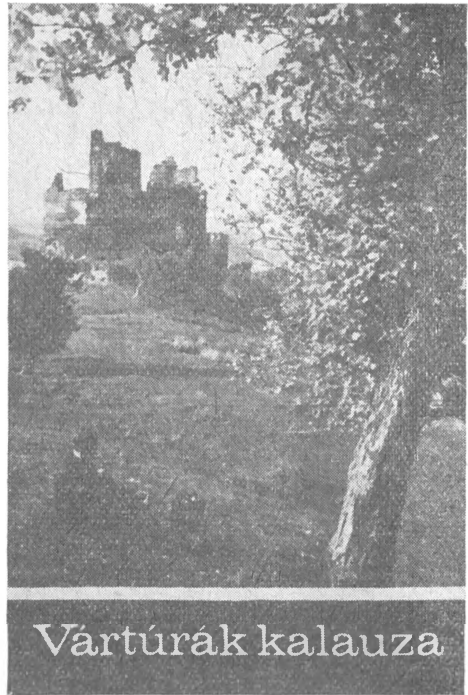
A központi kiadványoknál sok esetben alaposabbak az idegenforgalmi hivatalok (főleg a Veszprém megyei) kisebb területeket felölelő kalauzai. Ezekre most nem térhetünk ki, mert pusztán felsorolásuk is oldalakat tenne ki. Anynyi bizonyos, hogy ezeknek nő a szerepük, csak a beszerzésük nehéz, mert könyvesboltokban nem árusítják őket, csak az Idegenforgalmi Hivatal kirendeltségein, s könyvtárak számára történő megszerzésük is nehézkes.

Itt kell megemlítenünk a *turisztikai irodalom kritikájának hiányát*, ami minden bizonnyal visszahat a minőségre. Egyetlen folyóirat, vagy újság sem tekinthet feladatának a turisztikai könyvek ismertetését és szakbírálatát. (A helyzet fonákságára jellemző, hogy a Sport Kiadó viszont éppen a Turista Magazinnak, a központi turisztikai folyóiratnak nem küld recenziós példányokat!)

Napjaink gyorsuló változásai miatt az is mind nyilvánvalóbb, hogy a turistakalauzok információs értéke rohamosan csökken.

Sokkal fürgébb információhordozók az újságok, folyóiratok. Ezeké a jövő. Budapesti és vidéki napi- és hetilapjaink többsége egy-egy túraleírást gyakran közöl, de ezeknél fontosabb a *Turista Magazin*, amely havonta jelenik meg, s rendszeresen közli a legújabb turisztikai híreket. Sőt újabbban a fontosabb turisztikai témákról — területi vagy tárgyi csoportosításban — külön mellékleteket is ad ki.

A turisztikai újság- és folyóiratcikkek, továbbá mellékletek esetében a legnagyobb gondot nyilvánartásuk, helyesebben *nyilván nem tartásuk* okozza. Ezzel sehol sem foglalkoznak. Nem kapnak

helyet a Magyar Folyóiratok Repertóriumában, de egyéb cikkbibliográfiákban sem, az új honismereti bibliográfiában is hiába keressük őket. Mintha a turisztika nem volna honismeret! Pedig ezeknek a közleményeknek sokszor tudományos értékük is van. A régi, 1945 előtti Turisták Lapja sok cikke olyan műemlékről, illetve természeti érdekességről tudósít, mely azóta elpusztult vagy megváltozott.

Fontos információhordozók a *prospektusok* is. Ezeket főleg a megyei idegenforgalmi hivatalok bocsátják ki. A reklám és ismeretközlés ilyen formája nálunk még meglehetősen gyerekcipőben jár. Ezek közművelődési könyvtárakba — még a helyileg érdekeltekbe is — ritkán jutnak el, nem gyűjtik őket, noha sok olyan területről tartalmaznak adatokat, amelyekről a könyvek, a folyóirat- és újságcikkek szinte említést sem tesznek.

Végül a *térképeket* kell megemlítenünk. Ezeket egységesen 11 Ft-os árban jelenteti meg a Kartográfiai Vállalat. A könyveknél sokkal folyamatosabban kerülnek piacra, újabb és újabb kiadásokban, függetlenül attól — s ez helyes is —, hogy a turistakönyvek követik-e ezt a tempót. Így például a Mecsekről az 1972-es turistatérképpel szemben csak 1959-es útikalauz áll rendelkezésünkre! De a térkép nem pótolhatja a szöveget.

Középiskolánkban még a honi térkép-ismeret is gyöngye lábón áll, az olvasó-közönség amúgy is hiányos térképolvasó képessége mindinkább csökken, s így a térképek információi ki nem használt, holt anyaggá válnak.

Végül tartalmuk alapján összefoglaljuk turisztikai kiadványainkat:

1. *Egy-egy hegységet bemutató útikalauzok.* Az előzőekben felsorolt 16 hegységen kívül még a *Velencei-hegységről* jelent meg útikönyv. A Sopron környéki hegyeiről a Gimes Endre szerkesztette *Sopron c. útikönyvben* (1972), a Kőszegi-hegységről Szövényi István *Kőszeg c. könyvében* (1966) olvashatunk túraleírásokat. A Cserehátot és az Óbükköt a *Turista Magazin* 1972. évi 8. sz. melléklete mutatja be. A Villányi-hegységről viszont nincs kiadvány, s dombosságainkról sem, néhány elavult — és korántsem teljes — idegenforgalmi kötetből eltekintve.

2. *Tematikus útikalauzok:* a legfontosabb a Dely Károly szerkesztette *Vártúrak kalauza* (1969). Tematikus jellegű összeállításokat tartalmaz a budapesti Vörös Meteor Egyetértés SK Természetbarát Szakosztálya által kiadott évi rendezvénynaptár több köteté is. Hazánk barlangjairól *A barlangok világa c. kötet* tájékoztat, a Sümegtől a Zempléni-hegységbeli Nagy-Milicig húzódo *Országos kék-túra útvonalát* a Thuróczy Lajos szerkesztette kis könyv mutatja be. A *Turista Magazin* mellékletei között is akad több tematikus, így a *Magyarország kempingjei* (1972. 1. sz. melléklet), a *Magyarország múzeumai* (3. sz.), a *Magyarország várai* (6. sz.), a *Magyarország kastélyai* (7. sz.), a *Motel, üdülőház, turistaszálló* (1973. évi 9. sz. melléklet) s a *Magyarország állóvízei* (11. sz.). Megemlíthetjük még Radó: *Magyarországi autótúrák* (1969) c. könyvét, amely igen hiányos, gyenge összeállítás. A turistaházakat tartalmazó egyetlen — régen elavult — kiadvány a *Turistaházak — magyar tájak* című (1958).

3. *Nagyobb egységet tartalmazó összefoglalások:* Erős Antal szerkesztésében jelent meg a *Turisták zsebkönyve* (1967). Hasznos, alapvető kiadvány, de adatainak többsége elavult, új, bővített kiadása régóta szükséges volna. Ugyanezt írhatjuk Kristóf Sándor *Hétféle túság hazánk legszebb tájain* (1958) című összeállításáról is. Viszont a legújabb adatokat tartalmazza és az előzőket részben pótolja Endrődi Lajos kitűnő kis köteté; a *Mit, mikor, mennyiért, hol sportolhatunk?* (1972). Domb- és hegyvidékeink egyetlen turisztikai szempontú áttekintése a *Turista Magazin* mellékleteként jelent meg, *Hazánk hegy- és dombvidé-*

kei címmel (1972. 5. sz. melléklet). A Papp Antal szerkesztette *Magyarország útikönyv* (1972) a hegyvidéki gyalogos turisztika adatait szinte egyáltalán nem tartalmazza.

4. *Térképek:* A gyalogos természetjárót is jól segíti a *Magyarország autótalauza* (1972). Az új kiadás a domborzatot és az erdőket a korábbiaknál sokkal inkább felöleli. Kitűnő helymutatója is van, de a legtöbbet a szállásjegyzék mellett a hazánk 1100-nál több településéről (településállományunk $\frac{1}{3}$ -a!) készült kis térképvázlatok adják a rövid eligazító szövegekkel. A Kartográfiai Vállalat valamennyi hegységünkről készített turistatérképet. Ezek egyedüli hibája — a torzítás mellett — az, hogy a hegységperemeket le hagyják a térképlapokról. Hiába keressük pl. a Zempléni-hegység térképén Monokot, Kossuth Lajos szülőfaluját. Általában az egyik hegységből a másikba átvezető túráknál okoz nehézséget az, hogy a közbeeső dombos területekről nincs térkép. Így pl. az egymás mellett fekvő Mátra és Bükk térképei sem illeszkednek egymáshoz.

Összefoglalónk elsősorban a gyalogos turisztika kézikönyveit tartalmazta. Az autósok-motorosok irodalmára csak részben tértünk ki.

Iránytű nélkül...

Külföldre, főleg a környező szocialista országokba is sok turista megy, hiszen pl. a magashégyi túság szerelmesei számára csak ott kínálkozik terep. Őket csak a *Tátra útikalauz* segíti. Az Északi-Kárpátok többi részéről (így a Kis-Kárpátok és a Fehér-Kárpátok vidékéről) semmiféle magyar nyelvű kiadványt nem találunk, ami gyalogos turistáknak szólna, hacsak a több évtizeddel ezelőtt írottakat nem számítjuk. Erdély hegyeinek még rosszabb a sorsuk, a *Románia c. útikönyv* és térkép az egyetlen eligazító. A jugoszláv hegyek végképp fehér foltnak számítanak a magyar turisztika számára.

Ismeretünk nagy részét a hiányok és a gondok felsorolása tette ki. De sajnos, e téren előrelépésről egyáltalán nem, legfeljebb egyhelyben toporgásról beszélhetünk. A turistaházak száma éppen a legutóbbi hónapokban csökkent, a szállásdíjak emelkedtek, az útikalauz kiadás lelassult, a könyvárak emelkedtek. Pedig a gyalogtúra a legtömegesebben és legolcsóbban üzhető testedzési forma. A mai embernek a mozgás, a városi egészségtelen levegőből való kiszabadulás már nemcsak egyszerűen kedvtelés, hanem *létszükséglet* is. A sportpályákon győztes bajnokok kultusza ezt nem pótolhatja.

A könyvtárakra nem csekély feladatot ró a turisztika népszerűsítése, tanácsadó szolgálat kiépítése, a könyvvállomány állandó frissítése és cikkgyűjtemények ké-

szítése. Minél később kezdünk hozzá a munkához, annál jobban felhalmozódnak a feladatok!

Csorba Csaba

Két Somogy megyei könyvtári kiadvány

A Kaposvári Megyei Könyvtár kiadványai közül néhány országosan is megérdemli a figyelmet. Ilyen a legújabb két hézagpótló munka is: Az egyik a „Somogyi bibliográfiák” 4. füzeteként jelent meg, és bizonyára nemcsak a néprajzosok és a helytörténészek, de a Balatonnal foglalkozó kutatók is örömmel fogadják. Ez a kiadvány Reöthy Ferenc dr. Lukács Károlyról szóló életrajzát és bibliográfiáját tartalmazza. Lukács Károly (1882—1954) neves kutató és szakíró volt, igaztalanul feledésbe merült munkássága most kerül először nyilvánosságra.

A balatonboglári kilencgyerekes család sarja először a csillagászatot, később francia gazdaságtörténettel foglalkozott, majd a balatoni halászat és néprajz került érdeklődése középpontjába, ezzel kapcsolatos cikkei és tanulmányai tették ismertté. (Neki köszönhető a balatoni fogas világhírve.) A Balatonról írt tudományos összefoglalót, *Bél Mátyás* munkáit fordította, és megalapította a síófoki múzeumot. Közben először 19-es múltja miatt, majd a harmincas években a numerus clausus alapján kétszer is kényszer-nyugdíjazták, de folytatta széles körű tudományos és népszerűsítő munkáját. A kitűnő kiadvány előbb dr.

Lukács Károly tömör életrajzát közli, majd 1919-ben, Győrben írott cikkeit. (Kiemelkedik közülük „A győri fejmosások demonstrálása” c. írása.) Ezután következik a bibliográfiai rész: a könyvek és különnyomatok, a folyóiratokban megjelent tanulmányok, a könyvismertetések, kéziratok és a rádióelőadások sora. (Nagy kár, hogy a kiadvány nem tartalmazza a dr. Lukács Károlyról szóló írásokat, emlékezőket. Ugyanis ezek közlésével egy másik, nem kevésbé érdemes Balaton-kutatóra és mártírra, dr. Margittay Rikárdra is ráterelődtünk volna a figyelem. Örömmel látnánk életművét is ebben a szép sorozatban. Megérdemelné, hiszen ő tette Európa-hírvé a balatonendrédí csipkeverést, és ő írta az első irodalmi ihletésű, tudományos-népszerűsítő útikönyvet a Balaton környékéről. Nem véletlen, hogy dr. Lukács Károlyval igen jó barátságban volt...)

A bibliográfia a Magyar Nemzeti Bibliográfia gyakorlata szerint készült, s hasznos segítséget, jó tájékozódást nyújt a helytörténeti munkához a szakmán kívül állóknak is.

A másik kiadványt *Kellner Bernát*, a megyei könyvtár igazgatója szerkesztette és rendezte sajtó alá. A Petőfi-kutatók által is alig ismert és idézett „Roboz István emlékezései Petőfi Sándorra” korántsem jelentéktelen tisztelgés Somogy részéről a Petőfi-jubileum alkalmával. Igaz ugyan — és ezt Kellner Bernát is hangsúlyozza bevezetőjében —, hogy a szakirodalom szerint csak igen kevés — morzsányi — jelentősége van Roboz írásainak az általunk ismert Petőfi kép teljesebb tételében, de szöveg-hű közlésük (eredetiük teljességében egyedül a kaposvári Palmiro Togliatti Könyvtárban található) több mint művelődéstörténeti érdekesség. Roboz István (1826—1916) a dunántúli közművelődés egyik jeles alakja volt. Életműve már régen értékelést érdemelne. Ő alapította az első somogyi lapot, a *Somogy*-ot és hosszú évtizedeken át szerkesztette. Lapjában a századvég szinte minden ismert írója publikált, közülük többel barátságot tartott, levelezett.

A kiadvány összeállításához nagy segítséget adott a pápai könyvtár, jó példaként az annyiszor hangoztatott, és itt megvalósult nemes együttműködésnek.

dr. Draveczky Balázs

Szabó László ex libris

Hét évszázad magyar versei

Immár negyedik, bővített kiadásban csaknem negyvenháromezer példányban jelentette meg a Szépirodalmi Könyvkiadó a *Hét évszázad magyar versei* című antológiát. Az első kiadás 1951-ben, a második 1954-ben, a harmadik 1966-ban látott napvilágot. A szerkesztő bizottság — Király István, Klaniczay Tibor, Pándi Pál és Szabolcsi Miklós — és a kiadó a könyv népszerűségét figyelembe véve, s az élő költészet változásait, alakulását követve újabb átdolgozásra vállalkozott. Az 1966-os változathoz mérten is sok vonatkozásban módosult az antológia. A *Népköltészet* című bevezető rész az újabb kutatások alapján újult meg, illetve tagolódott. Az olvasó-böngésző így könnyebben eligazodhat, s műfaji tájékoztatást is kap; a kötet — helyesen — megkülönbözteti például — a *Köszöntőket*, *Gyermekdalokat*, a *Klasszikus balladákat*, a *Szerelmi dalokat* és a *Keserveket*, *bűjdösőénekeket*, a *Katonadalokat* és a *Pásztoradalokat*. De nemcsak műfaji rendszerezés ez, hanem kronológikus felosztás is — ha nem is igazít el tudományos pontossággal a versek keletkezésének időpontjáról, körülményeiről. A legújabb kiadás változott abban is, hogy a harmadik kötet József Attilával kezdődik. Logikusabb és áttekinthetőbb így a kötetek elrendezése. A második kötet Petőffel, a harmadik József Attilával indul — a „követhetárok” irodalomtörténeti korszakhatárokat is jelölnék. Évszázadunk anyaga természetesen bővült, különösen az élő költők műveiből került több a terjedelmileg is nagyobb gyűjteménybe. A végére Buda Ferenc öt, Ratkó József négy verssel került be, de szerepelnek most idősebb, a korábbi kötetekből kimaradt költők is: például Lator László, Tamkó Sirtó Károly. Felfedezésnek, irodalomtörténeti kiegészítésnek számít, hogy Déry Tibor, Németh Andor, Lengyel József versei is olvashatók az antológiában. A költőként indult írók bemutatása inkább „csemege”. A dogmatikus irodalomszemlélet hanyatlását jelzi a magyar avantgardhoz kötődő Tamás Aladár vagy a katolikus Sík Sándor bemutatása. A századforduló költői közül is eddig mellőzöttekre bukkanhatunk: Czóbel Minka, Rudnyánszky Gyula nevére. Az antológia csak érzékeltetni tudja így, hogy a legutóbbi kiadás óta is változott, bővült irodalomtörténeti tudásunk, értékren-

dünk. Czóbel Minka verseire például kíváncsi lehet az az olvasó, aki ismeri Pór Péter kitűnő könyvét: a *Konzervatív reformtörekvések a századforduló irodalmában* című tanulmányt.

A negyedik kiadást megért *Hét évszázad magyar versei személytelen* válogatás, nem tükrözi egy ember vagy néhány író, irodalomtörténész ízlését, irodalomszemléletét. Az antológia nem kötődik semmilyen iskolához, irányzathoz — tudatosan törekszik erre az „objektivitásra”; a klasszikus és a mai költészetből is a hagyományokat vagy az úgynevezett hivatalos irodalomkritika ítéleteit követve válogattak a szerkesztők. A gyűjtemény értéke tehát nem az, hogy egyetlen, jól kitapintható-követhető elgondolás alapján *méri fel* a magyar költészetet, ezt a világirodalmilag is számottevő lírát. Olyan népművelő-ismeretterjesztő antológiát kaptunk inkább, amelyik azért — és méltán — kelendő, mert szinte „mindenki” jelen van benne, mert sok olvasónak köteteket, egész kis könyvtárat pótol. Könyvtárosok, tanárok, diákok például könnyen rátalálnak a keresett — s kevésbé ismert — költőkre, versekre.

A válogatás arányosságra törekszik: egy-egy költői életmű értékét a versek mennyiségével is megkísérli jelölni. Petőfi, Arany, Ady vagy József Attila versei közül jóval többet olvashatunk a kötetben, mint azoktól, akiket az irodalomtörténeti közvélemény nem tart a magyar költészet „csillagainak”, s az antológia népszerűségét — azt hiszem — mégis inkább az alig ismert vagy szinte elfeledett költőknek köszönheti. Petőfi, Arany, Ady vagy József Attila köteté ugyanis sok versszerető, érdeklődő könyvespolcán megtalálható, a könyvtárakban — a kisebbekben is — legtöbbször többféle kiadásban fellelhető, de ez az antológia például Ungvárnémeti Tóth László, Reviczky Gyula, Somlyó Zoltán néhány versét is kínálja — vagyis azokat, akiknek összes versei vagy válogatott versei is ritkábban kerülnek kézbe.

A mai költészetből a korábbi korokhoz viszonyítva jóval többet ad a kötet. A szerkesztőbizottság és a kiadó vállalta ezt az „aránytalanságot” — a gazdagabb válogatás, írják az utószóban, „evele azt jelenti, hogy előlegezett bizalommal kell eljárni a különböző kísérletezések, módosuló eredmények iránt”. Az érv meg-

győző, az olvasó inkább úgy érezheti, hogy még nagyon sokan — esetleg mások jobban — megérdemelték volna ezt a „bizalmat”. De mindenfajta hiányérzet az olvasó-ismertető saját, egyéni ízlését tükrözi, s a személytelenség elvével összeállított antológián nem lehet számon kérni a személyességet.

Az antológia nem tudományos igé-

nyű; a kötetekben nem találunk jegyzeteket, életrajzi eligazítót, a versek alatt sincs jelölve a keletkezési évszám — az utóbbi hiányzik is kicsit. A versek közlésében persze figyelembe vették a kritikai kiadások, szövegkutatások eredményeit. (Szépirodalmi, 1972. 1—3. kötet, 179 Ft)

Levendel Júlia

Vajda Pál: Hungarian Pioneers of Printing Arts

Az angol nyelvű kötet, mely a magyar könyvnyomtatás 500. évfordulójára jelent meg, s amelyet a külföldi szakemberek tájékoztatására is szántak, 11 tanulmányával a nyomdászat és a rokonterületek néhány magyar úttörőjének, különféle technikai vívmányok feltalálójának munkásságáról kíván képet adni. Anyagát három fejezetbe rendezi. Az első a szedés gépesítésére vonatkozó próbálkozásokat tekinti át (Kliegl József szedő- és betűvisszaosztó gépe, Méray-Horváth Károly elektrotipográfiaja és Móricz Miklós tökéletesített magyar kéziszedő-szekrénye), külön kitérve az ólom nélküli szedés megoldására is (Porszolt Jenő és Uher Ödön fotografikus eljárásai, Goy Andor sorkizárás, szedést utánzó írógépe); a második a vakok írásával kapcsolatos magyar elgondolásokat, Kempelen és Móricz Miklós elgondolásait ismerteti, végül a harmadik részben Raffelsperger Ferenc térképnyomtató eljárása, a tipometria, Bikfalvi-Falka Sámuel szedéskonzerváló mat-

ricája és Spitzer Emánuel tónusos, raszter nélküli cinkográfias eljárása (Spizter-type) kapnak helyet. A cikkeket 43 fényképezett ábra, gazdag bibliográfia és a vonatkozó szabadalmak jegyzéke egészíti ki.

A kötetnek nyilván a magyar feltalálók eredményeinek külföldi ismertetése volt a célja, ez azonban tájékoztató előző híján nem derül ki. Hasonlóképpen nem derül fény az erősen különböző terjedelmű és jellegű írássok kötetbe szerkesztésének szempontjaira sem. A fordítás korrektnek tűnik — ha sablonos is —, nyüzsgönek viszont a szövegben az értelemzavaró sajtóhibák, a rosszul beragasztott javítások miatt dülöngélő sorok. Általában hibásak az ábrahivatkozások (nyilván az átszámozások miatt), s könyvtári kiadványról lévén szó, súlyosan nehezményezhető a szabványos impresszum és kolofon hiánya. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1972. 103 l.)

Sz. T.

A KÖNYVTÁROS júniusi számában *Az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsának újjászervezése* címmel megjelent cikk felsorolja a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó egyetemek könyvtárait. A felsorolásból — nyomdai hiba folytán — kimaradt a *Budapesti Műszaki Egyetem könyvtára*, melynek igazgatója természetesen szintén tagja az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsának.

A NÓGRÁD MEGYEI ÚTTÖRŐ OLVASÓPÁLYÁZAT, mely Petőfi munkásságának tanulmányozására ösztönzi a helyi könyvtárak gyermekolvasóit, olvasónaplót is megjelentetett. E kiadvány kitűnő módszerrel készült: témakörök szerint csoportosított kérdései (Család, Szülőföld, Nép és szabadság, valamint a helyismereti vonatkozású Petőfi és Nógrád) szellemesek, érdeklődést keltenek, s bár nem túl könnyűek, mégsem kívánnak túlzott erőfeszítést a kis olvasóktól: megfejtésükhöz elég egy Petőfi-kötet, egy életrajz és az Irodalmi lexikon. (Noha a bevezetőben felsorolt ajánlott irodalom többet is, kevesebbet is kínál, a több nem árt, de az Illyés Gyula vagy a Fekete Sándor által írt életrajz kihagyása nem helyesítható.) A 2. rész fejtörő-játékai hasonlóképpen ötletesek, s ami fő, megkívánják az utánanévezést. A kutatás technikájához viszont a bevezető ad hasznos tanácsokat. A pályázat — melynek győztesei jutalomtáborozáson vesznek részt — egyik legdicsérendőbb vonása, hogy a „szórakoztatva tanulás” kiváló lehetőségét kínálja, és noha igen színvonalas, a legkisebb községi könyvtár olvasói is részt vehetnek benne. A jól sikerült összeállítás Szabó Ernőné munkája.

Havassy Pál — Sallai István — Tombor Tibor: Könyvtárépítési tapasztalatok

A könyvtártörténet kutatói néhány évtized múlva minden bizonnyal a „hazai könyvtárépítészet hőskora” megtisztelő címmel fogják illetni az 1960—1970-es éveket, amikor Magyarország szinte, mondhatnók egy csapásra, minden könyvtárépítészeti hagyomány nélkül betört erre a kulturális szempontból olyan fontos területre, és néhány év alatt igen nagy fejlődést ért el. Ez a korszak a dialektikus fejlődés példája volt, mert a magyar könyvtárügyben, s így a könyvtárépítészetben is, a felhalmozódott mennyiségi változások mintegy robbanásszerűen minőségi változást eredményeztek: hazánkban ezekben az években több könyvtár épült falun és városban, mint az előző évszázadok alatt összesen.

A gyors fejlődés sok esetben azzal járt együtt, hogy terveink nem voltak eléggé átgondoltak, elmaradtak az érlelő alkotói viták; gyakran nem számoltak az építésszek a jövőendő fejlődés igényeivel, vagy ha éppen számoltak ezekkel, akkor gazdasági okokból nem volt lehetőség a megvalósításukra. Erősen nélkülöztük és ma is nélkülözzük a könyvtárépítészetben a hatékony, központi irányítást, ezért gyakran felkészületlen, dilettáns könyvtárépítésszek is szóhoz jutottak. Megfelelő építészeti jogszabályok hiányában sokszor adódott arra példa, hogy a konzervatív felfogású építésszekkel szemben kellett a könyvtárosoknak a maguk igazát megvédeniök, s hogy ez nem mindig sikerült, arra figyelmeztető példa — többek között — Sopron és Győr esete is: a könyvtárosok minden erőfeszítése megbukott, és az itt kivitelezésre került vagy kerülő épületeknél a korszerűtlen építészeti felfogás érvényesült.

Ezért jelent nagy segítséget az építkezés előtt álló könyvtárosoknak, hogy a neves szerzői hármast mindnyájunk okulására közreadta az elmúlt évtized hazai könyvtárépítészetének tapasztalatait, az építészetben megvalósítandó alapelveket, és a tervezésben felhasználható irányszámokat. A kötet szűk terjedelme miatt (képmellékletekkel 126 lap) azonban korántsem volt lehetséges a témák teljes és kimerítő tárgyalása, ezért a fő téma mindenképpen a tapasztalatok ismertetése lett, a szerzők a teljes terje-

delem mintegy kétharmadát vették igénybe erre a célra. A terjedelem ilyen arányú elosztásából érezhető a szerzők célkitűzése: a könyvtárosoknak a tapasztalt hibák alapján segítséget nyújtani a jövőbeni buktatók elkerülésére.

A fő témát tárgyaló harmadik fejezetben a szerzők gazdag tapasztalataik és a hazai könyvtári épületek alapos ismerete birtokában vezetik végig az olvasót a könyvtári épületrészekben, és az építkezés folyamatainak sorrendjében rendre feltárják a fogyatékoságokat, elemzik azok létrejöttét és rámutatnak arra, hogyan lehetett volna ezeket kiküszöbölni az építésszek és a könyvtárosok jobb együttműködésével. A fejezetben igen megkönnyíti az eligazodást az a szerkesztési elv, hogy a szerzők nem az egyes könyvtárépületeket ismertetik részletesen, hanem a könyvtári övezetek és funkciók logikus sorrendjében mutatják be az adott könyvtárak azonos jellegű helyiségeit, így például együtt találjuk valamennyi könyvtár olvasószolgálati terleinek ismertetését.

Az alapelveket és az irányszámokat tárgyaló első és második fejezetben érződik legjobban a szűkreszabott terjedelem. Itt történeti visszapillantást, építészeti anyagismeretet, valamint szerkezeti ismereteket kapunk. A szűkreszabottság néhol már félre is vezet: mint pl. a moduláris rendszerű könyvtári épületek ismertetésénél. Ugyanis a flexibilitás és a moduláris tervezés Angus Macdonald megfogalmazásában ugyanazon dolognak két, el nem választható oldala, és mint ilyen jól ismert és elfogadott az európai könyvtári építészetben. Gondol-

Trojan Marian József ex librise

junk csak Sven Plovgaard művére, amelynek egész tartalmi felépítése a modulis tervezési elv elfogadására épül, és azt következetesen nemcsak az épület, hanem a berendezés megtervezésében is érvényre juttatja. (Sven Plovgaard: Folkebiblioteksbygningen. Kobenhavn, 1967.)

A mű értékét és használhatóságát növelik a második fejezetben közölt alapterületi és méretezési irányszámok. Hazai kiadványban először találunk ennyire részletezett adattárat, amelyet az építésszek is bizonyára használni fognak. Az adattár további irányszámokkal való bővítése, reméljük, hamarosan megtörténik, mert az audió-vizuális eszközök könyvtári alkalmazása és használata ezt szükségessé teszi.

A mű a könyvtárépítészeti szakirodalomban kétségkívül úttörő jellegű, hasonló összetételben és szerkezetben még nem jelent meg könyvtárépítészeti szakkönyv. Ezért jó lenne, ha a következő összefoglalásban, melyre reméljük, számíthatunk, a szerzők a könyvtárépítészeti külföldi példáit is bemutatnák, elsősorban azokat, amelyek hatást gyakoroltak a hazai könyvtárépítészeti fejlődésére. Ugyancsak kívánatos lenne, ha a kötetet tárgymutatóval bővítenék és kiegészítenék a témára vonatkozó legfontosabb külföldi és belföldi irodalom válogató bibliográfiájával. (1972. OSZK KMK — NPI, 126 l. 12,50 Ft)

Mezei György

Gáspár Istvánné — Spányi Balázné: Építészeti szakirodalomkutatás

A szakirodalom kutatása, gyűjtése, feldolgozása, rendszerezése, kezelése alapos, megszerzett, következetes, szívós munka rendjében alakul ki. Ennek a fontos tevékenységnek a kérdéseit foglalták össze a szerzők az építészettel kapcsolatban. A könyv kiadását a művelődésügyi miniszter rendelte el, s a munka záró (VII.) kötete annak az értékes, hasznos és fontos sorozatnak, amelyet *dr. Héberger Károly* szerkesztett, s amely „A szakirodalom-kutatás segédkönyvei” gyűjtőcímmel jelent meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványaként. A mű gazdag anyagával jól kapcsolódik az egyetem mérnöki karán fokozatosan bevezetésre kerülő *szakirodalom-oktatás* témájához. Emeli a mű értékét, hogy két neves szakértő, *Dr. Hajnóczy Gyula* egyetemi docens és *Dr. Reischl Antal* egyetemi tanár vállalta a bírálat, a belső szakmai lektorálás nem könnyű feladatát. (Úgy vélem azonban, hogy ilyen esetekben egy külső, könyvtáros-dokumentalista szaklektor bevonása is hasznos lehet.)

A szerkezeti négy főrészből álló mű mondanivalóját „a könyvtár, mint a szakirodalom gyűjtésének és feltárásának intézménye” ismertetéssel kezdi. A szerzők itt mindent elmondanak, ami érdekes és hasznos a szakirodalmat felhasználni akaró építésszámológoknak, illetve építésszámológoknak, technikusoknak s mindenkinek, aki az építészettel és a vele kapcsolatos sokfajta dokumentum-, kiadványtípus rengetegében tájékozódni akar.

A kötet második főrészében a szerzők a szakirodalmi tájékozódás forrásait s a szakirodalmi dokumentumoknak főbb tí-

pusait ismertetik, majd a harmadik főrészben gyakorlati tanácsokat is adnak, részletesen ismertetve a legfontosabb építészeti tárgyú referáló lapokat, kézikönyveket, folyóiratokat, disszertációkat stb. A segédkönyv negyedik főrészében példák segítségével ad eligazítást a könyvtári szolgáltatások, módszerek, segédeszközök felhasználására.

Végeredményben jó, ügyes, hasznos munkát végzett a két szerző s a szerkesztő.

Nem okvetetlenkedés azonban, ha a kritikus „mintavételként” rámutat a hiányokra s a hibákra is. A szerzők az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusáról szólva nem hangsúlyozták, hogy ez a katalógus a bejelentő könyvtáraknak csak külföldi állományegységeit tartalmazza. Az ETO rövid, általános, elvi és történelmi ismertetése után 624-től 728.98-ig közlik a decimális fogalom-megjelöléseket, utalva a szokásos nyíllal (→) néhány olyan fogalomra, szakrendi helyre is, amelyet azonban a kötet összeállítása nem tartalmaz s így az ETO-összefüggések rendszerét az olvasó nem tudja mindig követni, mert hiába jelzik a szerzők 727.8-nál a „könyvtárak, levéltárak” tételt nyíllal utalva a 022-re, ha a 022 a táblázatukban nem szerepel.

A „másolatok készítése” című pontnál célszerű lett volna rámutatni a pozitív másolatok mind nagyobb jelentőségére. Megítélésem szerint az olcsó, gyors pozitív-másolás a használók számára korunk legforradalmibb könyvtári szolgáltatása, és megkönnyíti, megrövidíti az olvasó munkáját, könyvtárban töltött ide-

jét csökkenti, s lényegesen hozzájárul saját dokumentációs bázisának kiépítéséhez. E szolgáltatásnak — melynek elterjesztése még megoldásra váró nagy feladat hazai könyvtárügyünkben — mindig és mindenütt hangsúlyt kell kapnia.

A dokumentációs lelőhelyek közül meg lehetett volna említeni az OSZK hírlaptári szakosított folyóiratkatalógusát is, mely a Magyar Folyóiratok Repertóriumának építészettel kapcsolatos válogatott címanyagát is tartalmazza.

A szerzők munkájukban kétségtelenül az ETO-t propagálják olyannyira, hogy — mint arra utaltunk — kivonatossan közlik is területük szakjelzeteit. A „4. Javasolt irodalom” című résznél azonban a közzétett szakirodalmat nem az ETO szakrendszerében csoportosították. Vajon miért?

Ugyanennek a résznek bevezetőjében a szerzők „könyvük ötödik fejezetére” utalnak, de ilyen „ötödik fejezet” a könyvben nincs, sőt, fejezet-megjelölések egyáltalában nincsenek, csak deduktív számszimbólumok. Továbbra is e résznél maradvá, a könyv a szakirodalmi tételek után — helyesen — raktári jelzettel is közöl. Felesleges volt azonban minden raktári jelzet mellé kiírni a BMEK megjelölést, mivel a közölt kötetek zöme a BMEK-ban található, elegendő lett volna, erre történő utalással csak a többi könyvtárakban lelhető kö-

Szabó László ex librise

tetek mellé kiírni a lelőhely-rövidítést.

Végezetül hadd hangsúlyozzam azt a véleményemet, hogy minden hasonló jellegű kiadvány fontos elemének kell lennie a kötet végére kerülő — s itt sajnos elmaradt — pontos, kimerítő mutató-rendszernek, amely a gyors kezelést biztosítja, hiszen a mutatók készítésével és közzétételével járó szellemi és anyagi ráfordítás vitathatatlanul megtérül a használat során. (1972. Tankönyvkiadó — A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, 319 l. 45 Ft)

Dr. Tombor Tibor

bibliográfiák

Új Könyvek

Tárgyszómutató 1965—1969

1964 októbere óta jelenik meg az Új Könyvek című állománygyarapítási tájécsadó, amely az évek folyamán egyre tökéletesedve, mind jobban szolgálja a könyvtárak beszerzésének irányítását, orientálását. Az Új Könyvekkel kapcsolatban már sokszor és sok helyütt elhangzottak különféle könyvtárosi kritikák, mégis azt kell mondanunk, ha e periodika nem jelenne meg, „ki kellene találni”. Minden (sajtó) hibája ellenére már a könyvtárosok nélkülözhetetlen munkaeszköze, mind a beszerzés, mind az állományelemzés területén.

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás — olvasói — használatának nehézségein okulva, s talán nem utolsó sorban a könyvtárosok eltérő képzettségét figyelembe véve, az Új Könyvek 1967-től kezdve kísérleti jelleggel megindította a szakkönyvek tárgyszavazását is.

A tárgyszókönyvtár ez ideig szinte ismeretlen volt a magyar nyelvterületen. Tudomásom szerint csak a Budapesti Egyetemi Könyvtár és a szegedi Somogyi Könyvtár használta az ezt megelőző években a könyvek ilyen rendszerű feltárását. Az Új Könyvek jóvoltából ez közkinccsé vált Magyarországon is.

Egy új katalógus szerkesztésének megindítása azonban szükségszerűen sok-sok vita forrása is. A tárgyszókönyvtár bevezetése sem ment simán. Nem is lehetett, hiszen egy ilyen merőben új rendszerű katalógus (engedjék meg, hogy eltekintsek a szótárkönyvtár néhány helyen kialakult gyakorlatától), azonnal felvetett metodikai kérdéseket is. A könyvtárosok többsége ezekre nem tudott választ adni: nem tudott azonnal jó tárgyszókönyvtárust szerkeszteni. Nem tud-

hatott hiányos képzettsége, illetve gyakorlatlansága miatt.

A bevezető mondatok után hadd térjek vissza az Új Könyvek általános koncepciójához. A félhavonta megjelenő periodika már a kezdet kezdetén is túl akart lépni a közönséges állománygyarapítási tanácsadó színvonalán, s arra törekedett, hogy jól használható „követkatalógussá” válhassanak gyűlő évfolyamai. Mindannyian jól tudjuk, hogy ez a törekvés sikerrel járt; az évenként megjelenő betűrendes és szakmutatók jól használható segédletet nyújtanak a későbbi évek folyamán szükségessé vált állománykiegészítéshez, de a feldolgozási munkához is.

A Pálvölgyi emellett újabb „szolgáltatással” jelentkezett. Megindította a kumulált mutatók kiadását is, megjelentette öt év (1965—1969) összesített betűrendes és szakrendi mutatóját, valamint az öszszevont tárgyszavas mutatót. Ez utóbbi jelent meg elsőnek — kötetjelzése szerint is — Pálvölgyi Endre szerkesztésében.

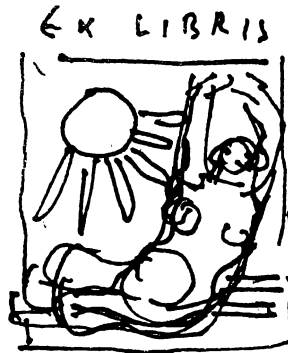
Eléggé nem dicsérhető, hogy nemcsak az 1967 óta tárgyszavazott anyag indexét adta ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint az akkor még Állami Könyvterjesztő Vállalat (ma: Könyvértékesítő Vállalat), hanem visszamenőleg, 1965-től közli a könyvterjesztői forgalomba került könyvek tárgyszavait is.

Az utalások mindig az Új Könyvek tételezámaira vonatkoznak, így azok a könyvtárosok, akik gondosan elraktározták az Új Könyvek évfolyamait, könnyen tájékozódni tudnak az anyagban.

A most megjelent index igen széles körű utalási rendszert alkalmaz. Így a kereső bárhol nyúl is az illető tárgykörhöz, vagy a megfelelő tárgyszóra bukkan, vagy olyan utalást kap, mely pontosan útbaigazítja: hol találja a keresett mű sorszámát.

Egy-egy mű leírása nemcsak egyetlen helyen található: tárgykör szerint is, földrajzi fogalom szerint is (az utalások is) beosztottak. E tekintetben érdemes tanulmányozni a „Magyar” címszót és alárendelt fogalmait.

Az index alapján több Új Könyvek évfolyamot ütöttem föl, s meglepődve lát-

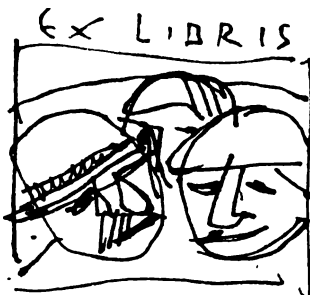
tam, hogy az ott még „félve”, bizonytalanul elhelyezett tárgyszavak itt jól rendszerezve találhatóak: ami ott csak egyetlen helyre beosztandóként szerepel, az az indexben két, esetleg három helyen is megtalálható, hiszen a németországi 15. századi festészet pl. nemcsak a Festészet tárgyszó alatt lelhető föl, mint az Új Könyvekben (670384), hanem Németország — Festészet alatt is, stb.

Az eddig gyermekcipőben járó magyar tárgyszókatalógus-szerkesztés e kézikönyvvel *nagyszerű segédeszközhöz* jutott. A könyvtárosnak már nem kell az egységesítésen törnie a fejét, itt a kifizető tárgyszójegyzék, csak követni kell útmutatásait, s a katalógus hiányosságait új cédulákkal, utalásokkal kell bővíteni. Az 1970—73-as évek anyaga már ehhez igazítható.

Ráadásul a tárgyszójegyzék kiegészül a tárgyévekben kiadott kézikönyvek szakrendi mutatójával is, aminek összeállítását Iszlai Zoltánnak köszönhetjük. „Függelék” ugyan, mégis hasznos munka: hány és hány új könyvtár születik évről-évre, ahova új kézikönyvtári anyag szükséges! Mit is szerezzünk be? — itt a jegyzék, amely minden könyvtáros számára fölhasználható, akár ellenőrzésre is.

Mi az ismertetés írójának bánata? Amit bírálunk, azt több oldalon tudjuk ecsetelni. Dícsérni, „összességében” dícsérni, nagyon nehéz. Nem ezt vagy azt tartjuk jónak, hanem az egész kiadványt. S ilyenkor bizony nem könnyű a megfelelő arányokat megtalálni. S talán a bevezetőm is azért nyúlt hosszabbra, hogy az ismertetés rövidsége miatt tévedésbe ne essen az olvasó. Amit most ajánlottunk, nem olvasásra való, de az *utóbbi évek egyik legjobban szerkesztett könyvtárosi kézikönyve*, szegényen volna, ha nem volna meg minden könyvtárban, s a tárgyszókatalógust szerkesztők nem ismernék. Szegényen? Nem! Pótolhatatlan veszteség! (NPI, 1971. 338 l.)

Gyuris György

A Válasz repertórium

(1934—38, 1946—49)

Az utóbbi években divatos műfaj lett a folyóiratrepertórium. Egyre-másra látnak napvilágot az új és régebbi folyóirataink cikkanyagát feltáró bibliográfiai összeállítások. Tíz esztendővel ezelőtt még csak néhányat tartottunk számon, ma már terjedelmes lista egyszerű felsorolásuk is (Nyugat, Széphalom, Huszadik Század, Magyar Tudomány, Nagyvilág, Új Írás, Jelenkor, Társadalmi Szemle, Világosság, Felsőoktatási Szemle, Köznevelés, Statisztikai Szemle, Borsodi Szemle stb.), és újabbak is vannak előkészületben (hamarosan megjelenik a Tiszatájé, készül a Valóságé).

A legfrissebb a népi írók szépirodalmi folyóiratának, a Debrecenben 1934-ben megindult, de a következő esztendőben már Budapesten megjelenő Válasznak a repertórium, melyet Béneyi József állított össze. Talán nem érdektelen kiemelkedő munkatársai közül néhányat megemlíteni: Berda József, Erdei Ferenc, Féja Géza, Gulyás Pál, Illyés Gyula, Kodolányi János, Németh László, Szabó Pál, Tamási Áron, Vas István, Veres Péter, Zelk Zoltán; a felszabadulás után pedig Aprily Lajos, Fodor József, Sarkadi Imre, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor.

A repertóriumhoz írt „Bevezető” a használatra vonatkozó közléseken kívül röviden összefoglalja a folyóirat történetét, rámutat jelentőségére, és kísérletet tesz értékelésére, irodalomtörténeti és politikai helyének kijelölésére is. Ennek során utal azokra a publikációkra, amelyek a folyóirat történetéről korábban napvilágot láttak.

A tulajdonképpeni repertórium két részből áll. Az első a szerzők nevének betűrendjében, egy-egy szerzőn belül pe-

dig a megjelenés időrendjében sorolja fel a közleményeket. A második rész szakok szerint csoportosítja az anyagot. Főbb csoportjai a következők: szépirodalom, irodalomtörténet, filozófia, politika, agrárpolitika, szociográfia, közgazdaság, pedagógia, népművelés, néprajz, természettudomány, művészet, történelem. A szakrendi rész 87 lapjából a legtöbbet, 33 lapot, a szépirodalom tölt meg (műfajonként csoportosítva), a legkevesebb cím a természettudomány csoportban van (mindössze kettő). A kis kötetet kitűnően összeállított névmutató egészíti ki.

A címleírások következetesek, áttekinthetőek, az egész kötet átgondolt, egyszerű szerkezete a nagyobb hibák előfordulását már eleve kizárta. Csupán néhány apróságra szeretnénk rámutatni. Nem szerencsés a szakrendi részben néhány alfejezet címe: a magyar politika kérdéseivel foglalkozó cikkek előtt „Magyar vonatkozások” cím áll, ugyanez alá rejtették a magyar agrárpolitikát tárgyaló közleményeket is. A „Folyóiratok” alcsoport 14 címet sorol fel, közülük négyről egyértelműen kiderül, hogy a Válasz-ról szólnak, további háromnak a címe elárulja, hogy a cikk melyik folyóirattal foglalkozik; a többi közlemény témáját illetően azonban a használó nem kap semmilyen tájékoztatást („Középosztály és magyarság”, „Az idő kérdései” stb.). A rövid magyarázó annotáció számos más cikk leírásából is hiányzik, nem derül ki például, miről is szól Szerb Antal „Két novella-anthológia” vagy „Két vers-gyűjtemény” c. ismertetése. (Debrecen, Megyei Könyvtár XI. 174 l.)

Pálvölgyi Endre

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ idei második számában Zircz Péter a társadalomtudományi tájékoztatás új útjait vázolja megállapítva, hogy a tudományos-műszaki tájékoztatás (népgazdasági-szakmai tájékoztatás) módszereit a társadalomtudományi tájékoztatásnak fel kell használnia. E területen is alkalmazhatók az ún. adatbankok, s a könyvtárosokon múlik, vajon az adatbank a társadalomtudományi szakkönyvtár új válfajává válik-e, vagy pedig úgy járunk vele, mint az informatikával, ha a könyvtáron kívül fejlődik: olyan versenyt támaszt, amelyben csak a hagyományos korlátaihoz ragaszkodó könyvtár húzhatja a rövidebbet.

Hogy miként működik és mit nyújthat az adatbank egy egész rendszer keretében, az olvasó a Libris nevű svéd országos információ-feldolgozási központ tervezetéből tudhatja meg, mely a Figyelő „Kitekintés” rovatában található. A folyóirat változatos anyagából ki kell emelni még Földi Tamás és Láng Imre cikkét a közgazdasági kooperációs körökről és e szakterület információs-ellátási modelljeiről, valamint Gallai Ervin írását, mely a mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatást vizsgálja az Agroinform fejlesztési tervének tükrében. — A főiskolai könyvtárak helyzetével Csoboth Attila és Cholnoky Győző foglalkozik,

Tabiczky Zoltánné pedig egy új főiskola, a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola leendő nyilvános könyvtárának feladattervével illusztrálja a típus korszerű modelljét. — Igen érdekesek azok a közlések, melyek a magyar tárolókönyvtárak első típusát mutatják be: a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, az Akadémiai Könyvtár és az Országos Műszaki Könyvtár az ÉGSZI—INVESTORG beruházásában raktárakat épített Törökbálinton, a fővárostól 12 km-re. Egy-egy, 1500 m²-es raktári szelvény építési költsége 10—12 millió Ft. — A Könyvtári Figyelőben szenvedélyes vita bontakozott ki Katsányi Sándor cikkéről, mely a folyóirat 1972/4. számában jelent meg a közművelődési könyvtárak munkaköri követelményeiről.

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár pártszervezetének és szakszervezetének lapja márciusi-áprilisi számában elsősorban a nemzeti könyvtár belső kérdéseivel foglalkozik: az elmúlt évről szóló beszámoló második részében a működési adatokon kívül fontos közlés található a várbeli építkezés előrehaladásáról is: az idén beköltözhető lesz a két raktártorony — egyelőre még légkondicionálás és fűtés nélkül, de megfelelő szellőztetéssel, világítással és a végleges vasállványzattal ellátva. Az új épületben az olvasótermek és a raktárak között a könyveket ún. „Teleaf”-berendezéssel fogják szállítani. — Közérdekű a címléírás formai szabályok nemzetközi szabványosításának (ISBD) munkálatairól szóló ismertetés (Bacsoni Tamásné), mert e szabvány megkönnyíti a nemzetközi információcserét, alkalmassá teszi a címléírásokat a gépi feldolgozás számára. Hogy ez mit jelenthet már ma számunkra is, abból az angliai tanulmányúti beszámolóból (Szűcs Jenőné) tűnik ki, amelyre a Magyar Nemzeti Bibliográfia MARC-rendszerű („géppel olvasható katalógus”) számítógépes előállítására irányuló kísérleteink kapcsán került sor. Előnyös lehet ugyanis a bibliográfiák előállítására alkalmazott angol BNB/MARC-rendszer felhasználása a mi nemzeti bibliográfiánk készítéséhez is.

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS 1973/1. száma jubileumi szám, amely a Műegyetemi Könyvtár fennállásának 125. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülés teljes anyagát tartalmazza: közli az elhangzott üdvözléseket és beszédeket, amelyekből — különösen Héberger Károly könyvtárigazgató és Végh Ferenc tudományos főmunkatárs adatgazdag és színes előadásából — nemcsak a könyvtár története és mai helyzetének képe bontakozik ki, hanem a fej-

lődési törekvések is érzékelhetőkké válnak. Az egyetlen témával foglalkozó számot szakmai könyvismertetés, irodalomkutatási jegyzék és a magyar szakfolyóiratok egyetemi könyvtárakat érintő cikkeiről készült összeállítás egészíti ki.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közlönye” idei első számában (márc-ápr.) könyveket ismertet, melyek a főváros centenáriumaára jelentek vagy jelennek meg; beszámol az elmúlt év munkájáról (a hálózatban 3650-nel emelkedett az olvasók száma, a gyarapodásból 300 a zenei könyvtárra jut); tanulmányúti beszámolókat közöl (moszkvai iskolai és gyermekkönyvtárakról, az UNESCO müncheni Nemzetközi Gyermekkönyvtáráról), továbbá néhány, a könyvtárak mindennapi gyakorlatából vett, tapasztalatcserére alkalmas, ötletgazdag írást (a Televízió „Fórum” című műsorához hasonló politikai tájékoztató érettségizők részére a 32. sz. könyvtárban; lexikon-játék a Horváth Mihály téri iskola könyvtárában). Az állomány rongálódásáról, a fűzött könyvek nagy száma miatt és egyéb okokból kivont könyvek számáról és arányáról megdöbbentő képet nyújt az egyik könyvtár (10-es?) elemzése: itt 1968-tól 1973-ig 18 248 hiányos, rongált kötetet kellett törölni, noha csak jelentéktelen hányaduk avult el. Akadt olyan év, amelyben a törölt könyvek száma a gyarapodásnak majdnem kétszerese volt, de még a legjobb évben is a gyarapodás 60%-ára rúgott a törölt könyvmennyiség. — A könyvtár ritkaságait ismertető sorozatban általános érdeklődést kelthet az egyik nemzeti kincsünket, a Zichy-kódexet bemutató írás: a 15. sz. végén — 16. sz. első felében keletkezett kódex Angelo Cortino velencei építész rajzait, két értekezését tartalmazza, továbbá több száz 14—15. századi ismert és ismeretlen verset.

A BORSODI KÖNYVTÁROS 1973/2. jelzésű száma az ünnepi könyvhét alkalmából rövid pályakepekben, illetve portrévázlatokban 12 olyan író-töltőt mutat be, aki a megyében él, vagy már elkerült Borsodból, de publikációi révén továbbra is ápolja a tájhoz fűződő kapcsolatait. Közli a híradó az 1972. évi tanácsi könyvtári statisztikai adatokat is. Szerencsére a szöveges értékelés röviden foglalkozik a szakszervezeti könyvtárak mutatószámaival is, mert nélkülük ennek a fontos ipari megyének könyvtári helyzete nem volna helyesen értékelhető. Öröndetes, hogy mindkét hálózatban növekedett az olvasótábor (a tanácsi 1434, a szakszervezeti 3719 olvasóval), a számok azonban feltűnő aránytalanságra figyelmeztetnek: a gyarapodás a megyei könyvtárban, a miskolci városi könyvtári hálózatban,

Kazincbarcikán és Sárospatakon, tehát a városokban — s ezeken belül is az új könyvtárakban — volt számottevő, viszont minden járásban csökkent az olvasók száma! A miskolci városi hálózat az ország legjobban szervezett és legteljesebb városi hálózata — erről az utóbbi időben számos cikket közölt lapunk. De hogy az eredmények mögött mennyi nehézség, a könyvtártelepítés hány meg hány gondja húzódik, ezzel kapcsolatban érdemes elolvasni a könyvtár vezetőjének őszinte, problémafeltáró írását is a borsodi híradóban. A tartalmas számban még a megyei könyvtár zenei tájékoztató tevékenységének megteremtéséről, nemzetiségi báziskönyvtári munkájának megszervezéséről, a miskolci járás helyzetéről és a gyermekkönyvtári munkáról olvashatunk magvas írásokat. (A híradó megkezdte a gyermekkönyvtári foglalkozásokkal kapcsolatos forgatókönyvek közlését is.) Dicséretes a Borsodi Könyvtáros hálózatközi szerepének erősödését bizonyító írások megjelenése a folyóiratban: a kitűnő Lévay József Tudományos Könyvtárt (56 000 kötet) és a Nehézipari Műszaki Egyetem selmeci műemlék-könyvtárát bemutató két írás igen érdekes és tanulságos.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS idei második (májusi) száma oly gazdag és változatos tartalmú, hogy minden szerkesztő megirigyelheti. Néhány írását mi is szívesen vállalnánk, ezért közkinccsé tételük érdekében többet közölni fogunk a Könyvtárosban. Ilyen például Kégli Ferenc műhelymunkája a helyismereti munkáról, s egy falusi könyvtáros, Sáfár Sándorné gondolatébresztő írása a fehérvárcsurgói helyismereti gyűjtemény alapjainak lerakásáról. A Dunaújívárosi Városi-Járási Könyvtár zenei részlegéről szóló alapos és problémagazdag cikk három jó tanácsát mások okulására hadd emeljük ki: Sehol ne nyissanak meg zenei részleget a kellő nagyságú és összetételű állomány nélkül, mert a szegényes választék miatt hirtelen visszaesik a kezdeti érdeklődés; már az első időben is a tervezett szolgáltatások összességével kell jelentkezni; a nyitvatartási idő legalább napi négy óra legyen. — Érdekes a székesfehérvári Finommechanikai Vállalat és a Velinszky Könyvtár (tanácsi hálózati könyvtár) kapcsolatáról szóló írás és több beszámoló is. Murányi Lajosnak a székesfehérvári könyvkereskedelem és nyomdászat reformkori sorsát taglaló dolgozata megéppenséggel olyan értékes adalékokat közöl, melyek az egész ország könyvkultúrájának történetét gazdagítják.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1973. évi 2. száma az ünnepi könyvhét

és az Olvasó népert mozgalom jegyében fogant: a beharangozó cikk után a Fábrián Zoltánnal készített interjú következik, majd a híradó beszámol az olvasótáborokkal kapcsolatban szerzett tapasztalatokról s bemutatja a piliscsabai ifjúsági közművelődési klub tevékenységét. A megye járási, városi és községi könyvtárainak újság- és folyóirat-ellátottságát vizsgáló elemzés a könyvtárak szegénységéről árulkodik (Gödöllő, Nagykőrös, Szentendre városok könyvtárában 50—70 periodika van, kevesebb mint más megyék sok községi könyvtárában; Vác és Cegléd 123—136 lapja szintén igen kevés a B-típusú könyvtárak követelményeihez, de a hasonló típusú könyvtárak nagy részének jelenéhez képest is). Az azonban, hogy például három ún. kiemelt községi könyvtár sem rendel meg a Könyvtárost és az Új Könyveket, nemcsak e könyvtárakat minősíti, hanem a hálózati központok módszertani munkáját is! — A Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának vezetője igen érdekes és tanulságos számítást végzett az idei első negyedév kiadói tájékoztatójában jelzett művek beszerzésének szükségességével, illetve mellőzhetőségével kapcsolatban. A mérlegelés, illetve rostálás végeredménye szerint ennek a viszonylag jól ellátott könyvtárnak 1973 első negyedében 28 700 Ft értékben kellett volna vennie könyveket, de a rendelkezésre álló összeg csak 16 250 Ft értékű könyv beszerzésére futja, noha a SZOT-elnökségi állásfoglalás szerint is kb. 25 000 Ft-os kerettel kellene gazdálkodnia negyedévünként.

Az EGYÜTT, a Szolnok megyei könyvtárközi bizottság tájékoztatója a Nyíregyházán rendezett Olvasó népert mozgalmi tanácskozássra (jún. 14—15.) külön kiadásban jelent meg. A híradó e száma újból közreadja a mozgalom előző éveinek legfontosabb dokumentumait attól kezdve, hogy az Olvasó népert mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnöksége 1970. június 3-án meghirdette az „Othont a könyvnek — othont a művelődésnek” mozgalmat, egészen a nemzetközi könyvév megünneplésére kiadott 1972. június 12-i felhívásig, amelynek közép-pontjában a 18 éves aluli ifjúság könyvtári ellátásának megjavítása állt. A szokásosnál vékonyabb alkalmi szám egyéb írásai a könyvtárak javára szolgáló társadalmi összefogás és segítség felkiesítő tényeit szedik csokorba Mezőtúr, Tiszatenyő, Kisújszállás, Fegyvernek, Rákóczi-falva stb. példája alapján. Az évi egymillió Ft-os megyei közművelődési alap segítségével két észendő alatt 20%-kal növekedett a tanácsi könyvtárak alapterülete, ezek azonban még mindig csupán a szükséglet 50%-ával rendelkeznek.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

PEDAGÓGIAI IRODALOM címmel pedagógiai gyűjteménynek 2. sz. gyarapodási jegyzékét adta ki a Tatabányai Megyei Könyvtár. Az azonos című alapkatalógus 1972-ben jelent meg; ezt félévenként egészítik ki az új szerzeményekről szóló jegyzékek. A bevezető részletes eligazítást ad a könyvtárközi kölcsönzés módjairól, mivel a könyvtár célja, hogy a legkisebb településeken működő pedagógusok is tájékoztatást kapjanak a kiadvány alapján. A kutatógondosításra a jegyzék függeléke válogatást közöl az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár történeti szempontból igen értékes gyűjteményének pedagógiai tárgyú műveiből és folyóirataiból.

A **GYORSTÁJÉKOZTATÓ** a magyar könyvtártudományi irodalomról c. KMK-kiadványnak az 1972. X. 1. és XII. 31. közötti időszak szakmai írásait számba vevő füzet 59 féle periodika könyvtári vonatkozású cikkeit, illetve közleményeit sorolja fel. Az időszak kiadványok sorában körülbelül fele-fele arányban szerepelnek a könyvtári és az egyéb — politikai, irodalmi stb. — lapok. A jegyzék használatát ez alkalommal is betűrendes és tárgyszómutató segíti. A KMK kiadta az elmúlt évi gyorstájékoztatók összefoglaló mutatóját is. A használatot a betűrendes indexen kívül tárgyszómutató is megkönnyíti, a külföldiek eligazodását pedig angol nyelvű tárgymutató segíti.

A **TUDOMÁNY ÉS TECHNIKA** újdonságai magyar nyelven c. OMKDK ajánló bibliográfiai sorozat 59. száma a központi fűtés szakirodalmát tárja fel. Az annotált jegyzék ismerteti a téma teljességét felölelő általános műveket, vala-

mint a különféle fűtőeszközök- és berendezések szűkebb területét tárgyaló munkákat.

A **BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM** könyvtári hálózatába járó folyóiratok 1972—73. évi lelőhelyjegyzéke a központi könyvtárnak és a hálózat könyvtárainak teljes külföldi és magyar folyóiratanyagát — több mint 3200 címet — foglalja magába. A mintegy 7 millió forint évi beszerzési értéket képviselő periodikum-anyag sokszor bonyolult címei között az eligazodást utalókkal könnyíti meg a kiadvány. (-gh)

A **MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ** keretében működő Tömegkommunikációs Kutatóközpont könyvtára Bibliográfiai füzetek című sorozatának 4. számában **A propaganda társadalmi hatása** címmel a témakör fontosabb, 1970 óta itthon és külföldön megjelent kiadványait ismerteti rövid annotációkkal. Fejezetei: **A szocialista propaganda jellege, A propaganda politikai tartalma, Nemzetközi politikai propaganda, A propaganda a tömegkommunikációs eszközökben, Kultúra és propaganda.**

Kovács Gyula ex librise

AZ OLVASÓ NÉPÉRT címmel jelent meg a mozgalom koordinációs bizottsága és a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár közös kiadásában, az utóbbi sokszorosító üzemében az az igen tetszetős kivitelű szemelvénygyűjtemény, amely a mozgalom I. országos tanácskozásának alkalmából összefoglalja az indulás óta eltelt öt év legfontosabb dokumentumait: előadásokat, felszólalásokat, cikkeket, riportokat, kerekasztal beszélgetéseket. A válogatás a fejlődést tükrözi, az új meg új szakaszokba lépés jellegzetes megnyilvánulásait. A kötetet a szemelvényeknél sokkal bővebben válogató bibliográfia zárja — időrendben közölve anyagát —, és nagyon szépen reprodukált, nyomda- és írástörténeti illusztrációk díszítik. Szerkesztője Varga Csaba volt, a bibliográfia Praznovszky Mihály munkája, fedőlapját Gonda Zoltán tervezte.

DOKUMENTUMOK az iskolák államosításának Szolnok megyei történetéből címmel adott ki szöveggyűjteményt a Szolnoki Megyei Könyvtár Antal Árpád, Győri Tibor és Szurmay Ernő összeállításában. A dokumentumok időrendben követik egymást 1948 májusától decemberéig, az előkészítéstől a „Dolgozók az iskoláért” mozgalom tevékenységéig. Források: a megyei levéltár, a pártbizottság archívuma, valamint a Tiszavidék és a Karcagi Hírlap c. lapok. A válogatásban szereplő, olykor rövidített szövegeket a könnyebb megértés érdekében lábjegyzetek egészítik ki. A kötetet földrajzi, továbbá személynév-mutató, rövidítésjegyzék és tárgymutató zárja.